

Jednatelství bez příkazu.

Napsal JUDr. Jaromír Sedláček, řádný profesor obč. práva
práv. fak. v Brně.

(Dokončení.)

VII.

Právní účinky jednatelství nedovoleného jsou vytčeny v §§ 1035, 1038, 1040, 1311, 1312. Občanský zákoník není zde jednotný, jednou praví, že jednatel ručí za všechny následky (§ 1035), po druhé, že má věc uvést v předešlý stav, není-li to možno, že má nahradit plnou škodu (§ 1038), a konečně, že má nahradit škodu tím vzniklou a ušlý zisk a že ztrácí nárok na výlohy, pokud si je nemůže vzít zpět in natura (§ 1040),⁴³⁾ že ho stíhá náhoda (§ 1311).⁴⁴⁾

Je otázka, zda máme troje účinky, či zda jsou v každém případě rozdílné. Srovnáme-li tyto rozdílné obraty obč. zák. s ustanoveními o náhradě škody, shledáme, že ve všech třech případech je dána povinnost škodu nahradit. Tato směřuje v první řadě k naturální náhradě, t. j. v uvedení v předešlý stav (§ 1323), teprve když by to nebylo možné (tak vždy při ušlém zisku), má se dáti náhrada v penězích. Zásadně stanoví § 1324, že ušlý zisk je nahrazovati jen v případě, bylo-li jednáno ve zlém úmyslu anebo hrubou nedbanlivostí, kdežto při pouhém opomenutí je nahraditi jen zmenšení na majetku. Při jednatelství se nerozlišuje, zda jednatel jednal z hrubé nedbanlivosti či pouhou nepozorností. Vzhledem k tomu, že jednatel chtěl obstarati cizí věc ve prospěch pána věci — jinak není zde vůbec jednatelství — možno říci, že by bylo protismyslné přijímati pro jednatelství bez příkazu těžší

⁴³⁾ Je typickým příkladem teleologicky orientované právní vědy, že vykladači práva chtěli nějakým způsobem vyložit účel tohoto ustanovení, přehlížejíce, že účel je zase jen norma. O g o n o w s k i (str. 13) a S w o b o d a (Bereicherung str. 61) odůvodňují to historicky, což je jen zastřené rekurování k hegelovskému »Volksgeist«.

⁴⁴⁾ E h r e n z w e i g (Schulverh. str. 653) upozorňuje na to, že neúčelná zařízení může jednatel odstraniti, nedostal-li náhradu za ně (ius tollendi). — Ustanovení toto (§ 1311) je recipováno z římského práva D 50, 17, 36, srov. Z i m m e r m a n n Stellver. N. G. 132.

sankci, než pro jiný civilní delikt. Na druhé straně jsou důvody, že nutno rozšířiti nedovolené jednatelství i na případy pouhého opomenutí. Omezíme-li totiž nedovolené jednatelství na hrubou nedbanlivost jednatele, vznikne nám mezi dovoleným a nedovoleným jednatelstvím třetí druh jednatelství právně neutrálního, t. j. jednatel není povinen náhradou škody, ale na druhé straně nemá nároku na náhradu výloh. Klíč k řešení je v § 1311, kdo bez nutnosti mísil se do cizích věcí, musí nahraditi i náhodnou škodu, která tím vznikla. Nelze tedy při nedovoleném jednatelství činiti rozdíl mezi stupněm zavinění,⁴⁵⁾ ale z doslovu zákona můžeme vyčísti, že jednatel musí jednati svémocně, t. j. musí si toho býti vědom, že zasahuje do cizího majetku, že si osobuje jednati za druhého. Tím delikt tento má svou zvláštní skutkovou podstatu, kterou se vymyká z celkového systému našich civilních deliktů.⁴⁶⁾

Toto velmi přísné ručení jednatelovo je zmírněno tím, že nastává v daném případě *compensatio lucri cum damno*. Tato kompensace je upravena v § 1312 v poslední větě: »Aber auch in diesem Falle kann er den sicher verschafften Nutzen gegen den verursachten Schaden in Rechnung bringen.« Ustanovení toto je připojeno k tomu, kdy jednatelství nutné je dovolené a mohlo by se za to míti, že se týká jen tohoto případu, ale ze slov »aber auch in diesem Falle« soudíme, že kompensace tato má místo ve všech případech jednatelství, kdy toto bylo neúčelné a přivodilo pánu věci škodu, ale v některých směrech přece znamená pro pána věci zisk.⁴⁷⁾ Tento zisk je odpočítati od škody, třebas by spolu nesouvisely. Tím se jednatelství rozkládá na řadu činů jednatelových, aniž by se celek rozpadl na samostatné části. Příklad věc osvětlí: A zřídil v továrně B-ově nové elektrické

⁴⁵⁾ O g o n o w s k i (7) míní, že takový jednatel jedná vědomě, tedy dolo malo, což je nesprávné, i vědomé jednání může býti kulposní.

⁴⁶⁾ Francouzská doktrina dospěla také k tomu závěru, že jednatel ručí také za *casus mixtus*, vmísil-li se bez důvodů a nutnosti (*sans raison et sans necessité*) do cizích záležitostí. T o u l l i e r s sv. 11, str. 36. L a r o m b i è r e sv. 7, k čl. 1374 č. 7.

⁴⁷⁾ S r o v. K r a s n o p o l s k i OR 365. — Ve francouzské jurisprudenci je vysloveno mínění, že i ten, kdo ve zlém úmyslu zasáhne do cizího majetku v úmyslu spoliačním, má nárok na náhradu výloh podle zásad jednatelství, pokud pán byl obohacen (Dalloz C. c. 1372 č. 59). Podle našeho práva jde zde o případ jednak držitele nepoctivého, jednak o případy uvedené v §§ 1311, 1312.

vedení, z toho má B výhodu, ale nevýhoda je v tom, že práce nebyla zadána fě C, na níž má B zájem. To je újma. Tato výhoda a nevýhoda mají se odečítati.⁴⁸⁾

K tomu přistupuje otázka, ve které lhůtě se promlčuje žaloba pána věci. Je to žaloba z náhrady škody, nebo je to zvláštní žaloba z jednatelství bez příkazu? Z uspořádání obč. zák. je souditi na to, že jde zde o pouhou žalobu na náhradu škody (mluví se o ní v §§ 1311, 1312) a nikoliv o žalobu z jednatelství bez příkazu, proto musíme na otázku výše položenou dáti odpověď, že žaloba tato se promlčuje ve třech letech. V německém právu máme prostě stanoveno, že jednatel má nahraditi škodu, jednal-li proti skutečné nebo patrné (mutmaßlich) vůli pánově a musil-li to jednatel poznati, další vina se nevyžaduje (§ 678). Ručí tedy i zde za casus mixtus, ovšem vina jednatelova je v tom, že se bezprávně vmísil do cizího majetku, třebas by tím chtěl prospěti druhému. Od našeho práva liší se to tím, že tato vina není u nás jasně vyřčena, takže ručení podle našeho práva je přísnější. Dále je stanoveno, že pán věci má jednateli nahraditi náklad, na věc učiněný, podle zásad bezdůvodného obohacení (§ 684, 812). Ustanovení toto je reminiscencí na ALR, v praktických důsledcích podobají se §§ 678, 684 velmi naší compensatio lucri cum damno.

VIII.

Jinak je tomu v případech dovoleného jednatelství bez příkazu. Jak jsme již výše uvedli, rozeznáváme dva případy dovoleného jednatelství: jednatelství v případě nouze a jednatelství účelné. Situace je jiná než v předcházejícím oddílu. Kdežto v předcházejícím jednali jsme o civilním deliktu, z něhož plyne jediná povinnost, totiž nahraditi škodu zásahem tím způsobenou, připíná obč. zák. k dovolenému zásahu do cizího jmění povinnosti, které se podobají značnou měrou povinnostem ze smlouvy. Když starší doktrina mluvila o quasikontraktu, neměla nepravdu, přihlížela-li jen k povinnostním relacím. Chyba její spočívala v tom, že přihlížela

⁴⁸⁾ Podle mínění francouzské doktriny je jednatel práv z veškeré zaviněné škody způsobené pánu věci, ale v případech vadného jednání má pán volbu buď jednatelství zamítnouti zcela anebo je celé přijati, ale nemůže je částečně přijati, což je hledisko odpovídající našemu právu (Dalloz C. c. 1374, č. 8, 9).

k »vůli« obou stran a poněvadž nebylo »vůle« (správně projevu vůle) na straně pána věci, tedy prostě tuto vůli fingovala. V tom spočívala chyba a vedla k tomu, že tato konstrukce byla opuštěna. Jinak ve Francii.

V obou případech dovoleného jednatelství je situace taková, že tímto jednáním situace pána věci se zlepší. Budeme nyní sledovati povinnosti obou stran, a to povinnosti jednatelovy a povinnosti pána věci.

A. Povinnosti jednatelovy.

a) Jednatel je povinen jednání řádně dokončiti⁴⁹⁾ a stejně jako zmocněnec dáti počet ze své činnosti (§ 1039). Ustanovení toto dopadá na oba případy dovoleného jednatelství.

Zda je jednání dokončeno, musíme posuzovati s hlediska účelnosti,⁵⁰⁾ která má svůj význam v obou případech dovoleného jednatelství, jak výše jsme dovodili, tedy zda pokračování v činnosti jeví se účelným a zda přerušení činnosti jeví se neúčelným.⁵¹⁾ Oba momenty, jak kladný tak i zá-

⁴⁹⁾ V něm. literatuře činí se rozdíl mezi převzetím a provedením jednání (viz pozn. 15). Rozdíl tento je takto kvalifikovati: převzetí je podmiňující a provedení je podmíněná skutečnost, t. j. je dáno jednatelem na vůli, zda chce opatřiti cizí věc, počne-li ji však opatřovati, má jednání provésti až do konce. — Ve francouzském právu máme podobné ustanovení, ale francouzská doktrina čl. 1372 C. c. vykládá podle čl. 2007. (Le mandataire peut renoncer au mandat, en notifiant au mandant sa renonciation. — Néanmoins, si cette renonciation préjudicie au mandat, il devra en être indemnisé par le mandataire, a moins que celui-ci ne se trouve dans l'impossibilité de contunier le mandat sans en éprouver lui même un préjudice considérable.) Výklad je tedy podstatně příznivější než podle doktriny u nás panující. Srov. Demombe sv. 31, č. 132n, Demente et Colmette de Santerne sv. 35, č. 352, Laurent sv. 20, č. 327, Dalloz C. c. 1372, č. 113, 114. — Podle francouzské doktriny nemusí jednatel pokračovati v jednání, když by měl tím utrpěti značnou újmu, Larombière k čl. 1372 č. 28. Podotknouti je ovšem, že konečný bod, kam až má pokračovati jednatel, je ve francouzském právu jinak určen než podle práva našeho.

⁵⁰⁾ Srov. D 13, 6, 17, 3: Ut accidit in eo qui absentis negotio gerere inchoavit : neque enim impune peritura deseret : suscepisset enim fortassis alius, si is non coepisset : voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare. D 3, 5, 5, 14: si vir diligens (quod ab eo exigimus) etiam ea gesturus fuit.

⁵¹⁾ Ehrenzweig (Schuldverh. str. 654) formuluje problém takto: »Er muß nämlich das angefangene Geschäft bis zur Vollendung fortsetzen, also nicht nur soweit dies nötig ist, um Schaden zu verhüten, sondern soweit es nötig ist, um den angestrebten Vorteil in vollen Umfang zu erzielen und zu sichern.« Srov. D 3, 5, 20, 2: Si vivo Titio negotia administrare coepi, intermittere mortuus eo non debeo : nova ta-

porný, musí býti dány, jen potud jde povinnost jednatele.⁵²⁾ Chybí-li jeden z nich, může další činnost jednatele jeviti se buď jako dovolené nebo jako nedovolené jednatelství.⁵³⁾

Jednatel má dále opatřiti věc pánovu pilně a řádně (§ 1009).⁵⁴⁾ Má ji opatřiti osobně, nemůže-li jednatelství přenést na jiného. V takovém případě ručí za výsledek (§§ 1010, 1315), tedy bez ohledu na vinu za veškerou újmu, která nastane pánovi věci tím, že jednatelství nebylo provedeno účelně.⁵⁵⁾

Vše, co pro pána věci získal, má mu vydati.⁵⁶⁾ Jednatel

men inchoare necesse mihi non est, vetera explicare ac conservare necessarium est.

⁵²⁾ Jednatel není povinen, opatřuje jednu věc, činnost svoji rozšířiti na opatření věci jiné téhož pána, i kdyby tím pán utrpěl újmu (Dalloz C. c. 1372 č. 117, Demolombe sv. 31 č. 130), opatroval-li jednatel celé jmění pánovu, je jeho povinností dbáti, aby pán neutrpěl žádné újmy (Dalloz C. c. 1372 č. 120, Demolombe l. c., Larombière sv. 7 čl. 1372).

⁵³⁾ V praxi bude se jednati začasť o to, zda další činnost jednatele máme hospodářsky posuzovati za pokračování v činnosti, či zda ji máme míti za činnost samostatnou. Krasnopolski OR 362. — Srov. D 3, 5, 5, 14.

⁵⁴⁾ Srov., z římského práva je uvéstí D 3, 5, 3, 9, ručí jen za dolus, ale jde o jednání nutné »ne bona mea distraherentur«. Dále je uvéstí D h. t. 5, § 14 (»etsi vir diligens, ab quo exigimus etiam ea gedebes«. Podobně C 2, 19, 20. — Ve francouzské doktríně v kasuistickém rozlišování dospěli k tomuto detailu: je-li věc jednatele a pánova v nebezpečí a může-li jednatel zachrániti i jen jednu, má zachraňovati věc pánovu jen tehdy, je-li cennější než věc vlastní. Demolombe sv. 31 č. 154, Larombière sv. z. k čl. 1374 č. 5, Dalloz C. c. 1374 č. 5, Delamarre et Lepoitoin Contract de commission sv. 2 č. 77.

⁵⁵⁾ Pro obor německého práva srov. Isay, Geschäftsführung 366 násl.

⁵⁶⁾ Srov. D 3, 5, 1 2, 1 7, § 1 anal. D 17, 1, 20 pr. viz Monroy l. c. 158: »Es muß ein unmittelbarer Causalzusammenhang zwischen der Ausübung der fremden Vermögensrechte und dem erzielten Gewinne bestehen — die erstere muß die causa efficiens, nicht bloß die conditio sine qua non des letzteren bilden.« Odmyslíme-li si chybnou záměnu důvodu a příčiny, znamená to tolik, že vydati se má tolik, co podle pořádného obchodu získati mohl a dále vše, co jednáním tím také skutečně získal pro pána, jedná-li částečně ve svém zájmu, částečně v zájmu pánově, je poslední skutečnost mezi jednatelství. Podle našeho práva jednatel musí jednati vědomě, tím všechny úvahy, týkající se obecného práva, podle našeho práva nemají významu. — Podle mínění francouzských právníků má jednatel zúrokovati přijaté peníze dnem, kdy jich užil pro sebe, anebo kdy byl uveden v prodlení, Aubry - Rau sv. 4 § 441, Demolombe sv. 31 č. 169, Demande et Colmette de Santerne sv. 5 č. 352 bis a jurisprudence Cours de cas, 3. 5. 1848, Nancy 31. 1. 1883 (Dalloz C. c. 1374 č. 28, 29), naproti tomu Larombière sv. 7 čl. 1375 č. 19 míní, že zúrokování má nastati jen tehdy, je-li jednatel v prodlení.

je vždy nepřímým zástupcem pánovým, pokud jde o právní jednání. Proti mandátu máme dvě modifikace:

předně nejde při jednání bez příkazu vždy o právní jednání, takže nemůžeme vždy mluvit o zastoupení ať přímém ať nepřímém,

za druhé jednání bez příkazu je zásah do cizího jmění, tedy následkem toho jednání v zájmu druhého, pokud nejde o zásah do jeho jmění, není jednáním.⁵⁷⁾ Na př.

⁵⁷⁾ Podobně v obecném právu A a r o n (Beiträge zur Lehre von der N. G. 195), K a r l o w a (Röm. Rechtsgeschichte II. 673), leč jmění je pojato nejasně. Jinak O e r t m a n n pro obor něm. obč. práva (809 č. 3, b), ale podle našeho práva nelze právní jednání ve prospěch druhého považovati za jednání bez příkazu, pokud nejde o zásah do cizího jmění. Nakupují-li v zájmu druhého zboží bez jeho vědomí, není to přece žádným deliktem, i kdyby to nebylo v interestech druhého. Najmou-li místnosti pro druhého, tento druhý má volnost vstoupiti do této smlouvy, anebo ne, podle našeho práva nedá se nijak konstruovati povinnost druhého vstoupiti do této smlouvy, i kdyby byla sebe výhodnější. Uzavřeli s klempířem smlouvu, aby provedl opravy na domě sousedově, když klempíř oprav neprovede, nemá přece soused nárok proti němu nebo proti tomu, kdo bez jeho vůle a vědomí tuto smlouvu uzavřel, aby opravy byly provedeny. — V římském právu máme tento problém uveden D 3, 5, 5, 13: Quid ego, inquit Pedius, si, cum te heredem putarem, insulam fulsero hereditariam tuque ratum habueris, an sit mihi adversus te actio? Sed non fore ait, cum hoc ipso facto meo alter sit locupletatus et alterius re ipsa gestum negotium sic, nec possit, quod alii adquisitum est ipso gestu, hoc tuum negotium videri. Právě-li O e r t m a n n dále (809), že jednatel nemusil jednati »in einer dritten Personen erkennbarer Weise«, tu myslím, že v praxi takové tvrzení nebude udržitelné, jde zde asi o dialektiku pojmů v německé civilistice tak oblíbené. Srov. B r u c k m a n n Die Rechte des Geschäftsführers 27: »daß keine Übernahme der Besorgung eines fremden Geschäftes denkbar ist, in der nicht bereits ein Hinarbeiten und Tätig werden auf ein bestimmtes Ziel zu Tage tritt«. — W l a s s a k (N. G.) formuluje tento problém pro obor římského práva takto: Mir ist nicht zweifelhaft, daß das negotium ratihabitione tantum alienum (im Gegensatze zu dem ipsa alienum) erst der späteren Wissenschaft seine Anerkennung verdankt (74). Nie hat das römische Recht die Geschäftsführungsoobligation zu einem Geschäft des einseitigen Willens des Gestors gemacht (76). — Schválí-li pán věci právní jednání na jeho vrub uzavřené, jde ovšem o nezmocněné jednání. Potud mohli bychom jednání takové počítati do n. g. a měli bychom pak dva druhy: ta, která nepotřebují schválení, a ta, která ho potřebují. Podle mého mínění naše právo nerozlišuje, problém tento řešiti je podle předpisů o smlouvě ve prospěch osoby třetí: byla-li smlouva uzavřena, aby třetí pán věci nabyl práv, pak nabývá jich prohlášením, ale musí zároveň převzít útraty toho. V tom směru se doplňuje §§ 881 n. a §§ 1035. Kombinací obou dospíváme k řešení podstatně rozdílnému než v římském právu. (Srov. K o h l e r Iherings Jhb. 1887 str. 59, Z i m m e r m a n n Stelvert. n. g. 138 n, 301 n.) Učení toto velmi zajímavě rozvinuje M o n r o y Die vollmachtlose Ausübung fremder Vermögenrechte 9—15 cituje jednak D h. t. 1 5 § 1, 1 48, D 20, 5, 12, 1, jednak D h. t. 1 5, § 11, 1 22. M. rozlišuje objektivní neg. alienum a negotium, které vůlí gestorovou stává se alienum, ale cit. 1 5, § 11 klade důraz na ratihabici, contemplatio domini je předpokladem ratihabice. — I s a y (Geschäftsführung str. 51 n.) vykládá, že při redakci něm. obč. zák. byla snaha

někdo koupí pro druhého výhodně dům v jeho převážném zájmu, jednání takové nezasáhlo jmění druhého, následkem toho nelze je považovati za jednatelství samo o sobě. Z ustanovení o jednatelství nelze konstruovati povinnost pána věci, že by v takové právní jednání musel vstoupiti.⁵⁸⁾ Doktrina i praxe tuto okolnost přehlíží. Jinak tomu, jde-li o smlouvu ve prospěch osoby třetí.

Z toho tedy jde na jevo, že při jednatelství bez příkazu máme situaci značně rozdílnou od mandátu. O zastoupení (ovšem jen nepřímém) možno mluvit jen tehdy, jednal-li jednatel právně při zásahu do cizího jmění jen proto, aby tento zásah mohl účelně dokončiti.

b) Bylo-li použito cizích předmětů k opatření pánovy věci, tedy ty vzhledem na popsanou situaci zpravidla už jednáním jednatelovým přecházejí ve vlastnictví pánovo, specifikací (§ 415) nebo vestavěním (§ 417).

Jednatel bez příkazu, prováděje opravu věci pánovy

překonati tento rozdíl mezi objektivní a subjektivní cizí záležitostí (objektives und subjektives fremdes Geschäft), ale že se to nepodařilo rozdílu tento překlenuiti. Celá kontroverze spočívá v tom, že si vykladači neuvědomují, že musí nejasné skutečnosti také vykládati podle povinnostních relací, a to se zde neděje. — Pro obor francouzského práva jasně rozh. *Bordeaux* 21. 7. 1827, *Toulouse* 27. 6. 1827 (*Dalloz* C. c. 1372 č. 5): není jednatelství, ujedná-li se smlouva, již miní smluvník nabýti pro třetího, viz dále *Rennes* 7. 12. 1819 (l. c. 9), pozitivně l. c. č. 13 (*ayant trait directement au patrimoine du maître, et impliquant effectivement et matériellement son immixtion dans les affaires de ce dernier*).

⁵⁸⁾ Uvésti by se mohly tyto případy D 3, 5, 4 (*Sed videamus, an fideiussor hic habere aliquam actionem possit: et verum est negotium gestorum eum agere posse, nisi donandi animo fideiussit*). D h. t. l. 5 pr. (*fideiussor*), D h. t. l. 5 § 2 (*pupili tui negotia gesserunt ne tutelae iudicio tenerentur*), D h. t. l. 5 § 3 (*Item si procurator tuo mutuum pecuniam dederit tui contemplatione, ut creditorem tuum vel pignus tuum liberet, adversus te negotiorum gestorum habebis actionem, adversus eum cum quo contraxi nullam. Quid tamen si a procuratore tuo stipulatus sum? Potest dici superesse mihi adversus te negotiorum gestorum actionem, quia ex abundantia hanc stipulationem interposui*), D h. t. l. 21 (... *necessario rem emerit ... veluti si frumentum aut vinum familiae paraverit idque casu quodam interierit, forte incendio ruina*). Z toho v našem právu dvě prvá místa spadají pod subrogační regres, třetí pod ustanovení § 1042. Poslední případ jde o koupení věci pro druhého jako jednatelství nutné, jde zde o projev vůle tuto koupenou věc použiti pro druhého, v tom směru jde však o případ, který je podle našeho práva na hranici jednatelství a versio in rem. Podle našeho práva bude věc sporná. Jasnější by bylo, kdybychom měli příklad jednatelství pouze účelného. V případě čtvrtém přešla věc do majetkové sféry pána věci, jdeť výjimečně o přímé zastoupení. Tedy zase případ řešen není. Snad romanisté najdou jiný příklad, který by nám otázku tuto řešil pro obor římského práva.

vlastním materiálem, dává tento k dispozici pánovi a je povinen, dav se do díla, toto řádně dokončiti.⁵⁹⁾ Tím je vázán a nemůže už úmyslu svého s právním účinkem změnit. Když pán převezme buď dobrovolně anebo soudním rozhodnutím dílo jednatelevo, schvaluje opatření jeho a věc přechází tak, jak byla zpracována, do vlastnictví pánova. (Při zakázaném jednatelství, není-li možno věc vrátiti v předešlý stav, zůstává zpracovaná věc celá ve vlastnictví pánově a jednatel nad to musí hraditi škodu zpracováním způsobenou.)

Při spojení věci movité s nemovitou je podle § 294 zapotřebí, aby spojení provedl vlastník hlavní věci. Při jednatelství provádí toto nevlastník, ale tento má nárok, aby to vlastník schválil, a povinnost opatření jednou provedené zachovati nezměněné. Z toho se podává, že opatřením jednatelem věc stává se součástíkou nemovitosti.⁶⁰⁾

Konečně jest jednatel povinen vyúčtovati s pánem věci, t. j. podati mu přesný počet z toho, co učinil, a jaké výdaje s tím byly spojeny (§ 1039).⁶¹⁾

c) Podle německého práva je jednatel povinen:

a) opatřiti svolení pána věci (§ 681), při čemž je nejasno, co se stane, neučiní-li tak, nebo mlčí-li pán věci k oznámení jednatelevo,

b) dávati pánu věci potřebné informace a po skončení jednatelství vydati počet (§ 666),

c) vydati pánovi věci vše, co pro něho získal (§ 667),

d) užije-li jednatel peníze získaného jednatelem pro sebe, ač patří pánovi, má je zúročiti (§ 618).⁶²⁾

⁵⁹⁾ Má při tom dbáti stále prospěchu pánova, srov. D 3, 5 l 18 §§ 3, 4 l 20 § 2.

⁶⁰⁾ Podle našeho práva nespadá pod ustanovení o jednatelství bez příkazu placení dluhu za druhého §§ 1422, 1423, 1358, naproti tomu v římském právu plátce takový byl považován za jednatele bez příkazu D 3, 5 l 5 § 11 l 23. Zda může jednatel placení přijati na místo věřitele je podle našeho práva sporné, neboť § 1424 striktně praví, že s liberatorním účinkem může býti placeno jen věřiteli, z toho soudím, že placení nezmocněnému jednatele není placením po rozumu § 1412, nýbrž že takového jednatele musíme spíše považovati za zmocněnce dlužníkovu, aby dluh zaplatil. Jiná otázka je, zda může věřitel po tomto jednatele požadovati placení, domnívám se, že nemůže, ačkoliv uznávám, že mé řešení praxi málo vyhoví, ale ta může přiznati nárok podle zásady analogie (§ 7 obč. zák.). Viz v římském právu D 3, 5, l 30 § 3, l 36 § 9, l 37, l 38, l 42.

⁶¹⁾ Vyúčtování není praejudicium pro vzájemné nároky (n. s. 8. I. 1924 Rv I 1373/23).

⁶²⁾ Tato ustanovení něm. obč. zák. vysvětluje L e n t (112) takto:

Případ poslední spadá podle našeho práva pod ustanovení § 1041 a pokud jde o ostatní, nelze nenamítati, že povinnosti tyto jsou příliš přizpůsobeny mandátu a že se vždy dobře s jednatelestvím nesrovnávají.

d) *Code civil* ustanovuje, že jednatel »se soumet à toute les obligations qui resulteraient d'un mandat exprès que lui aurait donné le propriétaire« (art. 1372 II).⁶³⁾ Dále je jednatel povinen dokončiti jednání »jusqu' à ce que le propriétaire soit en état d'y pourvoir lui même« (art. 1372 I).⁶⁴⁾ Pak je speciálně ustanoveno, že jednatel »est obligé de continuer sa gestion, encore que le maître vienne à mourir avant que l'affaire soit consommée, jusqu' à ce que l'héritier ait pu en prendre la direction« (art. 1373). Ustanovení toto, dosti kasuistické — jinak jsou ustanovení obecně stylisovaná — přestylisované ustanovení římského práva D 3, 5, 1, 20, § 2.⁶⁵⁾ Konečně že jednatel je povinen »apporter

Der Entschluß des Geschäftsführers, fremde Geschäfte zu führen, vom Gesetz »Übernahme« genannt, schafft danach die Verpflichtung zur Geschäftsführung, die Geschäftsführung selber stellt dann wie im Falle des Vertrages die Erfüllung dar. Insbesondere erscheint nunmehr die gesetzliche Bestimmung natürlich, daß die Verpflichtungen des auftraglosen Geschäftsführers im wesentlichen dieselben sind wie die Vertraglichen.« Ale právě toto pojetí *Lentovo* nám dokazuje neúměrnost tohoto ustanovení s ostatními předpisy o jednateleství nezmocněném, viz konstrukci pojmu »fremdes Geschäft«. *Lent* sám své tvrzení omezuje na str. 114 a v dalším dokonce musí uznati, že tato konstrukce není udržitelná (str. 115 násl.).

⁶³⁾ Jde o články 1991—1996 C. c. čl. 1991 (pokračování o mandátu) je upraven zvláště čl. 1372 I, dále jde o ručení za každou vinu (mírnější ručení při bezplatném mandátu a n. g. je v tom směru bezplatná) viz čl. 1374, jde o velmi závažnou úchytku od našeho práva. Pak máme povinnost vyúčtovat, jednatel ručí za své pomocníky, více jednatelů neručí solidárně, přijaté peníze má jednatel zúročiti. V doktríně se zdůrazňuje, že ustanovení o mandátu jsou v tomto směru jen regulativem, ale že povinnosti jednatele se ve všech směrech nerovnájí povinnostem mandatářovým. *Dalloz* C. c. 1372 č. 128, 129, *Demogue* III, č. 35.

⁶⁴⁾ Ustanovení toto je zřejmou reminiscencí na původní ustanovení pretorského ediktu. Vzhledem k tomuto končícímu termínu vznikla ve francouzském právu diskuse o tom, do jaké doby má jednatel obstarávat věc pánovu, je-li tento nezvěstný, ačkoliv se uznává, že jednatel není povinen pokračovati, až bude pán prohlášen za nezvěstného, přece se dává jednatele legitimace k žádosti o prohlášení pána za nezvěstného (*Dalloz* C. c. 1372 č. 125, 126). Mínění toto není ani bez významu pro naše právo.

⁶⁵⁾ Podle doktriny francouzské není dědic jednatele povinen pokračovati v započatém díle jeho (*Demolombe* sv. 31, č. 140, 141, *Demante et Colmette de Santerre* sv. 5, č. 362 bis, *Dalloz* C. c. 1373, č. 2), ale dědicové mají opatřiti to, co je nutný důsledek jednateleství (*Larombière* sv. 7, čl. 1372—1373, č. 29). V našem právu nelze tak beze všeho rozhodnouti, jednak dědic nastupuje teprve

à la gestion de l'affaire tous les soins d'un bon père de famille. Néanmoins, les circonstances qui l'on conduit à se charger de l'affaire peuvent autoriser le juge à modérer les dommages-intérêts qui résulteraient des fautes ou de négligence du gérant» (art. 1374). Ustanovení toto vykládá se v ten rozum, že jednatel má jednati účelně, aby opatření věci dokončil (*Demogue* III. č. 35). Pro naše právo můžeme z toho čerpati to, co bylo naznačeno u jednatelství nutného: musíme rozeznávat jednatelství dokončené účelně pro pána, celek musí býti účelný i prostředky užitými k dosažení tohoto výsledku, což v něm. doktríně se připíná k problému jednotnosti opatření cizí věci, jež se zase spojuje s otázkou, zda máme lišiti započaté a provedené jednatelství (srov. výše str. 000, pozn. 40). Ustanovení čl. 1374 i. f. vykládá se také ve smyslu *compensationis lucri cum damno* (*Demogue* III, 48).

B. Povinnosti pánovy.

a) Pán věci je předem povinen uznati opatření jednatele jako nutná, po př. jako účelná.^{65a)} Obč. zák. sice tuto povinnost nevytýká zvláštním způsobem a obrací svůj zřetel jen k nárokům jednatelovým na náhradu útrat (srov. *Zeiler* k § 1041 č. 1).

rozhodnutím soudním (odevzdání pozůstalosti), jednak § 1022 nejasně mluví jen o plné moci, ovšem tím miniti je příkaz, ale první věta jen, že mandát končí »zpravidla« smrtí mandatářovou, aniž blíže stanoví, co je to zpravidla. Z těchto důvodů měl bych za to, že otázku tuto nelze řešiti kladně, ovšem obecně dá se těžko stanoviti pravidlo.

^{65a)} O významu *ratihabice* v římském právu srov. *Monroy*, Die vollmachtlose Ausübung fremder Rechte 67—89. Při *ratihabici* nutno rozeznávat: povinnost k *ratihabici* a dobrovolnou *ratihabici* jednání, které o sobě není ani nutné ani účelné. Takto dobrovolnou *ratihabici* nabývá jednatelství rázu dovoleného zásahu do cizího jmění, neboť konec konců rozhoduje individuální hledisko pána věci, zda chce v daném případě považovati jednatelství za účelné, i když jinak jednatelství podle hlediska pořádného obchodu, šetříc individuálních hledisek pánových, by účelným se nejevilo. — Glosa počala značně zdůrazňovati *ratihabici*, jako důležitou součást n. g., ovšem nerozlišovala, zda jde o podmínující či podmíněnou skutkovou podstatu (povinnost), srov. *D 3, 5, 8, Aaron*, Beiträge zu Lehre v. d. n. g. (1860) str. 14 násl., 59 násl. *Isay* (Geschäftsführung 14) praví, že posledním zastáncem tohoto učení je *Monroy*. Uvážíme-li, že toto italské zpracování římského práva mělo značný vliv na obč. zák. náš, shledáme, že mínění v textu uvedené je i historicky odůvodněno. Proti možnosti této konstrukce *Brückmann* l. c. 166, *Lent* l. c. 22 (die Fremdheit der Geschäfte ermöglicht die Genehmigung).

Provedenou ratihabicií je definitivně stanoveno, že jednatelství bylo dovolené.⁶⁶⁾ Poněvadž pak z dovoleného jednatelství plyne hlavní nárok na náhradu impensí, obrací obč. zák. svůj zřetel v první řadě k tomuto nároku. Ale tento nárok není jediný, jde zde i o vlastnické poměry (jak jsme výše ukázali), dále o zproštění jednatele ostatních závazků s jednatelstvím spojených (vstoupení pána věci v právní jednání jednatele atd.). Tedy o celou řadu právních poměrů, o nichž obč. zák. se vůbec nezmiňuje.

Jen při jednatelství dovoleném má jednatel nárok na ratihabici, ale pán věci může schváliti i takové opatření jednatele, které není samo o sobě dovoleným. Stane-li se tak, má takový jednatel postavení jednatele dovoleného se všemi jeho právy a závazky jednatele z nedovoleného jednání pomíjejí. Takové schválení může se státi i mlčky.

Schválením pánovým nemění se tento poměr snad v nějaký smluvní poměr.⁶⁷⁾ Zůstává nadále mimosmluvním právním poměrem, také snad nemůžeme mluvit o nějakém mandátním poměru, obzvláště když podle našeho práva základ mandátu a jednatelství bez příkazu je úplně různý.

Pro praxi bude ovšem velmi důležitá otázka, zda ratifikace je předpokladem ostatních nároků jednatelových, takže by se nejprve musila soudně suplovati ratifikace (§ 367 ex. ř.) a teprve pak by mohl jednatel nastoupiti se svým nárokem na náhradu impensí. Otázku tuto jest zodpověděti záporně. Ve sporu o náhrady impensí bude se jednati přímo o otázku, zda jednatelství bylo účelné čili nic. Je-li tomu tak, je sporno, zda žaloba o ratifikaci je žalobou na

⁶⁶⁾ Z i m m e r m a n n Stelver. N. G. 187 n. konstruuje pro obor římského práva mínění, že provedenou ratihabicií vstupuje pán věci v právní jednání jednatele, které bylo provedeno na vrub pánův. Pro obor našeho práva nemůžeme s tím souhlasiti, ačkoliv při nejasnosti našeho obč. zák., pokud jde o poměr smlouvy zmocňovací k zastoupení, nelze provéstí důkaz zcela nezávadně.

⁶⁷⁾ Jinak pro obor římského práva O g o n o w s k i 34 (dovolává se D 3, 5, 6 § 9, D 46, 3, 12, 4, D 50, 17, 60), poslední je sice nejjasnější a nejvíce mluví pro tvrzení Ogonowského, ale jde »regula iuris«, což v Digestech podle všeho znamená spíše obecnou zásadu, regulativní princip než právní předpis v našem slova smyslu, máme-li takovou »regulam iuris« chápati jako právní předpis, musíme tak činiti s velkou rezervou, nač nás konečně i sami Římané upozorňují. Pro rakouské právo řešení O. je velmi nejasné, neboť chtěje zachrániti svoje tvrzení, že ratihabicií mění se n. g. v mandát, musí nicméně přiznati, že účinky ratihabice nejsou stejné jako smlouvy mandátní (str. 79). Srov. proti tomu L e i s t 148—154.

splnění povinnosti anebo žalobou určovací (§ 228 c. ř. s.). Otázka tato nedá se řešiti obecně, je třeba přihlížeti ke zvláštnostem daného případu. Rozhodně může býti předmětem mezitímního ručení (§ 236 c. ř. s.). Kdybychom popřeli, že jde o žalobu plnění, popřeli bychom, že jde o povinnosti schváliti opatření jednatelevo, a to — jak jsme dokázali — není správné, na druhé straně možno přímo žalovati na plnění určité hodnoty a nikoliv na pouhé prohlášení vůle. Tak je právě žaloba tato jednou žalobou na plnění, po druhé žalobou určovací.

Uzná-li pán věci jednatelství o sobě neúčelné, stává se tímto prohlášením účelným, neboť pán věci tím dal najevo, že mu vyhovuje, že je tedy účelné. Tím je význam ratifikace podle našeho práva vyčerpán, naproti tomu podle francouzského práva je význam ratifikace vzhledem na možnost přímého zastoupení podstatně širší (D e m o g u e III, č. 58).

b) Druhá hlavní povinnost je náhrada výloh,⁶⁸⁾ které měl jednatel s opatřením pánovy věci.⁶⁹⁾ Je nahraditi výlohy, které byly učiněny účelně (§§ 1036, 1037),⁷⁰⁾ což plyne již z toho, že jednatelství musí býti účelné. Výlohami je rozuměti obětování vlastních hodnot majetkových, aby věc pánova mohla býti účelně opatřena. Jde tedy o zmenšení ma-

⁶⁸⁾ Splatnost nastává dnem, kdy jednatelství bylo dokonáno, srov. pro římské právo L e i s t 157.

⁶⁹⁾ E h r e n z w e i g (Schuldverh. str. 651) správně vytýká, že celá otázka jednatelství příliš jednostranně je upřena na otázku nákladů a že přece je jednatelství možné, které není spojeno s náklady. — Jednatel má jen tehdy nárok na náhradu nákladů, když neprojevil úmysl jednati liberaliter (D 3, 5, 1 4, 1 27 § 1, 1 44, C 2, 18, 1 11, 1 12, 1 15, srov. O g o n o w s k i 29). V římském právu důkaz kladen byl na tuto okolnost z toho důvodu, že v jednatelství zahrnut byl i případ u nás upravený § 1042.

⁷⁰⁾ Převyšují-li útraty zisk, jsou účelně provedené jen potud, pokud jsou uhrazeny ziskem. To se podává z § 1312 ve srovnání s §§ 1037, 1038. Naproti tomu při jednatelství nutném jest útraty nahraditi, pokud směřovaly k odvrácení škody, i když zisk není žádný. Srov. K r a s n o p o l s k i OR 364. — Útraty není nahraditi, jednal-li jednatel v úmyslu liberálním, což však má prokázati pán věci. K r a s n o p o l s k i OR 366 N. s. 20. I. 1903, č. 15925 Gl. Ung. n. ř. 2216. — Co je účelné vydání, je quaestio facti: n. s. 14. V. 1884, č. 3620 Gl. Ung. 10039 rozhodl, že útraty dopravy klavíru z přístavu (Sidney v Australii) na výstaviště (Melbourne) jsou účelně vynaložené útraty, naproti tomu ladění klavíru, předvádění hry na tento klavír nejsou již účelně vynaloženy (II. instance je považovala za účelně vynaložené). — S w o b o d a (Bereicherung 67) je toho mínění, že jde zde o obohacení, to je správné potud, že jednatel může požadovati náklady až do zvětšení jmění pánova. Druhá otázka je, zda toto zvětšení musí býti zde v době podání žaloby. Vzhledem k tomu, že nás pojem obohacení zavádí k těmto záhadám, je lépe se mu vyhnouti.

jetku jednatele, které má být nahrazeno. Je nahraditi také pracovní hodnotu jednatele?⁷¹⁾ Na př. klempíř vidí, že sousedova okapní roura je vadná, takže hrozí sousedovi velká újma, že se stěna promočí, když oprava nebude neprodleně provedena. Má klempíř nárok jen na náhradu materiálu anebo také na náhradu pracovní síly? Jistě je nahraditi klempíři mzdu jeho dělníků, ale pak není nahlédnouti, proč by klempíř nemohl účtovat obvyklou mzdu, když práci provedl sám. Tak tomu, jde-li o jednání v rámci živnosti jednatele.⁷²⁾ Naproti tomu, není-li jednání tohoto druhu, nelze mluvit o vydání. Jen v jednom případě bude nutno činiti zase výjimku, když jednání bylo nutné a jednatel obětoval svůj výdělek svojí prací, aby zachránil majetek sousedův, tento případ se dá vtěsnati do rámce nákladů jednatelových. Toto hledisko však odpadá při jednatelství pouze účelném. Naproti tomu je vydáním za mzdu dělníků sjednaných a jiných osob při provádění jednatelství zaměstnaných.

c) Pokud se týče dalšího rozboru náhrady nákladů, musíme rozeznávat jednatelství nutné a jednatelství účelné:

aa) Při jednatelství nutném je třeba nahraditi účelně vynaložené náklady i tehdy, když bez viny jednatele opatření jeho nevedla k žádoucímu výsledku, když přes námahu jednatele se nepodařilo zachrániti věc pánovu (§ 1036).^{72a)}

⁷¹⁾ N. s. (22. IX. 1927 RI 808/27 Vážný 7348) jen mimochodem rozhoduje, podle § 1041 zmiňuje se o tom, že jednatel podle § 1037 nemá nároku na náhradu za svojí práci. Tak všeobecně řečeno není to správné, ale pro rozsudek sám je názor tento irrelevantní. V rozsudku n. s. 18. XI., 1927 Rv I 516/17 (Vážný 7532) nebyla mzda za práci přisouzena, ale tu šlo o obhospodařování hospodářství nepoctivým držitelem, což i podle našeho hlediska je úplně správné. Ehrenzweig (Schuldverhältnisse str. 649) odpovídá záporně, pokud jde o odměnu, ale kladně, jde-li o náhradu pracovní energie, (str. 653). V něm. právu je otázka tato řešena pozitivně při poručenství § 1835 II. něm. obč. zák. I s a y (Geschäftsführung) 147) přiznává tento nárok každému jednateři. — Ve francouzském právu panuje mínění, že v zásadě nemá jednatel nároku na mzdu a odměnu (Dalloz C. c. 1372, č. 149), ale podle okolností může jednatel žádati mzdu (l. c. 150, 151), uvádí se příklad zedníka, který opraví sousedovu zeď (l. c. 152), což odpovídá hledisku našemu v textu uvedenému. Demogue III. č. 45 (honorář právního zástupce), ještě dále jde Pacchietti Gestione d'affari str. 527.

⁷²⁾ Oertmann komm. 823 konstatuje, že i v něm. právu otázka tato není řešena, a míní, že jednatel má nárok na mzdu, když svým jednáním přichází a jistý nebo pravděpodobný výdělek. Řešení Oertmannovo je podstatně širší než v textu, neboť podle něho má nárok i na mzdu krejčí, který zachraňuje věci při požáru. Řešení O. ač odpovídá citění doby, nelze beze všeho přijati pro náš obč. zák., který je vybudován na zcela jiných principech.

^{72a)} V římském právu platilo toto pravidlo pro všechny druhy jed-

Jde-li o záchranu věci movité, tedy též odměnu za záchranu (§ 403).

bb) Při jednatelství pouze účelném naproti tomu je nahraditi ty výdaje, které vedly k výsledku (§ 1037).^{72b)} Při tom musíme posouditi účelnost jejich. Tuto nutno lišiti od účelnosti jednatelství. Opatření samo o sobě může býti účelné, ale prostředek sám nebyl účelný, na př. že byl příliš drahý. Co nutno v tomto případě nahraditi? Jen hodnotu účelných vydání, jsou-li vydání neúčelně drahá, je nahraditi část, jevící se účelnou.

Schválí-li pán věci jednatelovo opatření, které samo o sobě není účelné, má nahraditi jednatele výdaje s tím spojené. Tak výslovně § 684 věta druhá něm. obč. zák., ale i podle našeho práva musíme stejně rozhodnouti.

Splatnost nastává podle našeho mínění dnem, kdy se končí jednatelství nutně nebo účelně provedené, neboť až do té doby má jednatel jednati a pán věci má nahraditi výdaje za provedené jednatelství a ne za prováděné. Podle toho stanoviti je i termín pro zúrokování této pohledávky.⁷³⁾

Z toho, co jsme uvedli výše, je patrno, že právní dů-

natelství (D 3, 5, 9, 1). O g o n o w s k i 31. Výše bylo řečeno, že náklady musily býti účelné vzhledem na záchranu věci srov. pruský LR I., 13, § 235: »zur Verhütung des Schadens nützlich aufgewendete Kosten.« Podobně jako římské právo francouzské doktrína Larombière sv. 7. čl. 1375, č. 1, což omezuje v čís. 7 ve prospěch vydání nutných, P l a n i o l Trait. élém. sv. 2., čís. 2279, ale jsou mínění, že výdaje nutné mají býti úplně nahrazeny (D e m o l o m b e, sv. 31, č. 187), pokud byly učiněny účelně (D a l l o z C. c. 1375 č. 25), ba je i názor, že jako výdaje užitečné mají býti úplně nahrazeny výdaje na užitečné, byť i ne nutné opravy a užitečné práce (T o u l l i e r sv. 11, č. 51, M a r c a d é č. 1, A u b r y - R a u sv. 4, § 4, 4 l. D e m o l o m b e e t C o l m e t t e d e S a n t e r r e sv. 5, č. 354 bis). Výdaje luxusní nemusí pán věci nahrazovati (Dalloz 1375 č. 30).

^{72b)} Výsledek musí býti dán při skončení jednatelství. Tento musí býti takového rázu, že je pro pána věci výhodný. Nemusí býti dán v době podání žaloby anebo snad v době rozsudku v I. instanci. Poněkud nejasně se vyjadřuje K r a s n o p o l s k i OR 364, když praví »wenn der Vorteil ein noch fortdauernder ist«. — Zvláštním způsobem vykládá O g o n o w s k i (74) § 1037: »Es handelt sich hier nicht mehr darum, ob die verwendeten Kosten und Auslagen, resp. Mühewaltung, zweckmäßig und notwendig waren, oder nicht, auch die unzumutbarsten kommen hier zur Vergütung, sie sind der faktische Schaden des Geschäftsführers, welcher durch dem mit diesem Schaden bereicherten Geschäftsherrn ausgeglichen werden muss.« Buď jednání bylo účelné (ale nejen výsledek, celé jednání musí býti účelné), a pak jsou i vydání účelná, neúčelná vydání je neúčelné jednání a jednání nemůže býti současně účelné a neúčelné.

⁷³⁾ Otázka ve francouzském právu velmi přetřásaná D a l l o z C. c. 35.—54.

sledky jednatelství bez příkazu se neomezuji jen na otázku náhrady impensí,⁷⁴⁾ leč že důsledky jsou mnohem širší, ba že se neomezuji jen na obligační právní poměry, nýbrž že zasahují též vztahy věcně právní. V důsledku toho může býti jednatelství bez příkazu prejudiciální skutečností též ve sporech mezi pánem věci a osobami třetími, po případě mezi jednatelem a třetím.⁷⁵⁾ Prejudiciální řešení bude záviseti na tom, zda byla ratihabice udělena, či zda měla býti udělena, ale prejudiciální otázka řeší se jen vzhledem na procesní strany a nikoliv vzhledem na poměr mezi jednatelem a pánem věci.⁷⁶⁾ Jinak se má tomu, jde-li o nárok odpůrcí, o němž nám zde nepřísluší jednati.

d) Konečně dlužno se zmíniti o p r o m l č e n í. Žaloba pána věci proti jednatele se promlčuje ve třiceti letech⁷⁷⁾

⁷⁴⁾ Nelze nevytknouti obč. zák., že poněkud jednostranně upírá svůj zřetel k otázce impensí. I rozdělení jednatelství na nutné a účelné je vedeno tímto směrem. Je sice pravda, že Římané vypracovali celý systém nákladů nutných, účelných a okrasných (*impensae necessariae, utiles, voluptuariae*), ale rozdělení toho není podkladem D 3, 5, náš občanský zákoník odchýlil se od římského práva ne právě na prospěch věci. Srov. D 7, 1, 13, 7, D 25, 1, 1, 5, § 3, 1, 12, 1, 14 § 2, dále D 20, 1, 29, 2, D 50, 16, 79, viz *Leist: Das erlaubt ungerufene Eingreifen in fremde Vermögensgelegenheiten* 20 a n. *Köhler (Menschenhilfe in Privatrecht Iherings Jahrbücher* 1887, str. 43) vidí v náhradě impresí jádro n. g., ovšem *Köhler* postupuje zde svou zvláštní metodou.

⁷⁵⁾ Srov. rozh. ze dne 11. května 1920 Rv I. 219/20 pro společnost s r. o., dosud nezapsanou, uzavřena byla nájemní smlouva; když společnost po zápise žalovala pronajímatele na náhrady škody pro opožděné odevzdání nájemních místností, byla její aktivní legitimace uznána s tím odůvodněním, že žalobou vstoupila do smlouvy nájemní. N. s. odůvodnil toto jednatelstvím bez příkazu. V poměru mezi stranami jistě jednatelství zde je. Jiná je otázka zastoupení, jakž učinil n. s., ač ne zcela jasně. ale je jí možno řešiti také podle zásad smlouvy ve prospěch osoby třetí.

⁷⁶⁾ Sem patří otázka — nadhozená již v obecném právu — zda má jednatel bez příkazu nárok na náhradu škody, kterou utrpěl, opatruje cizí věc. I tuto škodu je možno považovati za výdaje. Podle našeho práva je hledisko rozdílné od příkazu, kdežto podle něm. práva *neg. gest.* a příkaz v tom směru jsou si velmi podobny. § 683 věta 1. něm. obč. zák. Proti bezvýhradnému použití § 670 něm. obč. zák. (pokud mu dáván je výklad anal. našemu § 1014 i. f.). *Brückmann* l. c. 214. — Jednatelství bez příkazu může býti i prejudiciálním právním poměrem pro další nároky obou zúčastněných stran tak i při *condictio indebiti* reindikací, srov. *Monroy: Die vollmachtlose Ausübung fremder Vermögensrechte* 91. M. nerozlišuje, zda jde o dovolený či nedovolený zásah do cizího jmění. Tak podle obecného práva, v našem obč. právu otázka tato má mnohem užší pole, neboť máme zvláštní ustanovení o držiteli pořádném a obmyslném. Uvědomíme-li si toto, nabýváme pro historický výklad § 1437 nových možností.

⁷⁷⁾ Podobně i ve francouzském právu. *Dalloz* C. c. 1375 č. 108, *Larembière* sv. 7 ke čl. 1375 č. 27, srov. rozh. *Lyon* 10. 5. 1861. *Dalloz* l. c. č. 110.112 ve francouzském právu se podle toho rozhoduje i o promlčení subrogačního nároku srov. l. c. č. 109, 111.

(pokud nejde o nárok na náhradu škody). Naproti tomu je situace jednatelova spleťitější. Přichází v úvahu, zda možno v daných případech připustiti promlčení tříleté podle § 1486?⁷⁸⁾ Podle doslovu tohoto ustanovení nepředpokládají skutkové podstaty čís. 1—3 a 6 smluvní poměr a proto možno je vztahovati i na náhradu impensí jednatele, když tento jednal v rámci své jinaké výdělečné činnosti. Je proto připustiti v těchto případech promlčení tříleté.

K zajištění nároku tohoto má jednatel na věc pánovu právo retenční (§ 471), ovšem jen potud, pokud jednatel tuto věc, na niž náklad byl učiněn, má ve své moci.⁷⁹⁾

e) V německém právu je pán věci povinen dovolenému jednateři nahraditi výlohy jako mandatáři (§ 683). Totiž: »Macht der Beauftragte zum Zwecke der Ausführung des Auftrags Aufwendungen, die er den Umständen nach für erforderlich halten darf, so ist der Auftraggeber zum Ersatze verpflichtet« (§ 670). Zde je viděti zásadní rozdíl mezi naším právem a právem německým. V německém právu je zapotřebí, aby jednatelství bylo účelně počato, zda mělo výsledek, nerozhoduje. U nás musí se rozeznávati, zda jde o jednatelství nutné, pak je rozhodnouti jako podle něm. práva, ale s výhradou § 1312; při jednatelství účelném rozhoduje výsledek.

V něm. o b. č. zák. je dále výslovně podotčeno, že jednatel nemá nároku na náhradu výloh, neměl-li úmyslu jich od pána požadovati (§ 685, I.), což je zásadou i našeho práva, neboť toto buduje na projevu vůle jednatelovy; projeví-li tento vůli jednati bez nároku na náhradu, je tato vůle rozhodná. Výlohy podle okolností můžeme jednou považovati za dar, jindy budou právně irrelevantní skutečností. Dále máme stanovenou tam domněnku, kdy se předpokládá, že jednatel neměl takového zavazovacího úmyslu; poskytují-li si ascendenti a descendenti navzájem výživné (§ 685, II.). Ustanovení toto odpovídá zcela římskému právu (srov. D 3,

⁷⁸⁾ O g o n o w s k i 75 praví: »Da die aus der Geschäftsführung fließenden Ausprüche des Gester ihrer Natur nach Erfüllungsansprüche aus einem obligatorischen Verhältnisse nicht Schadenersatzforderungen aus erlittener Beschädigung sind, so verjähren sie in der ordentlichen Klagejührungsfrist von 30 Jahren.« Argumentace O. činí odpověď na danou otázku ještě spleťitější.

⁷⁹⁾ Pro něm. právo I s a y (Geschäftsführung 162), pro francouzské D e m o g u e III. 49.

5, 1 4, 1 33). U nás zařadili bychom jej pod § 1041. I z toho je viděti, že rozsah jednateřství podle německého práva je mnohem větší než podle práva našeho. Též pruský ALR měl podobné ustanovení (I 13, § 280).

C o d e c i v i l ustanovuje o závazcích pánových takto: »Le maître dont l'affaire a été bien administrée doit remplir les engagements que le gérant a contracté en son nom, l'indemniser de tous les engagements personnels qu'il a pris. et lui rembourser toutes les dépenses utiles ou nécessaires qu'il a faites« (art. 1375). Výdaje učiněné za pána mají býti zúčoveny podle pravidla čl. 2001 C. c. ode dne, kdy byly učiněny (Demogue III. č. 44). Nahraditi se mají újmy, které jsou v bezprostředním následkem jednateřství (Louvain I. 21. 1868 onemocnění následkem ošetřování nemocného, náhrada léčení). Jednateřství účelné nemusí míti příznivý výsledek ve jmění pánově (hledisko stejné jako v něm. právu), takže náklady mohou býti větší než nynější hodnota věcí opatřených (Paříž 12. 5. 1899).

Ve francouzském právu máme dále speciální ustanovení: »Le maître dont l'affaire a été bien administrée doit remplir les engagements que le gérant a contractés en son nom (art. 1375). Ustanovení toto je hodně vzdáleno našemu právu. Už v obecném právu se vyskytla mínění, zda jednateř je zástupcem pánovým, tak i v Německu (srov. Zimmermann Stellvertretende n. g.). Francouzská jurisprudence z tohoto ustanovení soudí, že jde o přímé zastoupení pána věci, když jednateř jednal účelně jeho jménem, anebo když pán jednání schválil (Demogue III. č. 51). Výklad tento je zcela vzdálený základům našeho práva, podle našeho práva nemůžeme připustiti jen nepřímé zastoupení a třetí má nárok v rámci § 1041 (srov. Demogue III. č. 53).

Jednatelství bez příkazu.*)

Napsal JUDr. Jaromír Sedláček, řádný profesor obč. práva
práv. fak. v Brně.

I.

V občanském zákoníku v hlavě XXII. dílu druhého ustanovuje se o smlouvě zmocňovací a jiných druzích jednatelství (Geschäftsführung). Hlava tato je legislativně politicky velmi zajímavá, neboť v ní je zachován obecnoprávní názor na mandát a na jiná jednání za druhého. Po reformě občanského zákoníka situace se sice změnila, poněvadž pozměněna byla ustanovení o smlouvě služební, ale přes to můžeme původní strukturu obč. zák. dobře přehlédnouti. Ve XXII. hlavě je upraveno jednání za druhého, tato myšlenka není však přesně vyjádřena, zůstala jen spodním tónem této úpravy. Jednati za druhého možno buď se svolením tohoto druhého, anebo bez jeho souhlasu. Občanský zákoník je ovládnán Rousseauovským individualismem a právně filosofickým subjektivismem: nikdo není zavázán, leč se svým svolením, vlastnictví je nedotknutelné, jen v zájmu veřejného blaha může býti odňato nebo omezeno. Dále je veden ideou lidské mravní entelechie, že člověk je sám sobě účelem, že nikdo nemá utiskovati druhého. Z toho všeho musí vyplynouti hledisko, že jednati za druhého možno zásadně jen s jeho svolením.¹⁾ Občanský zákoník upravuje také mimosmluvní jednání za druhého, při čemž jednání za druhého je pojato jako právní skutečnost.¹⁾ Z hlediska teleologického můžeme

*) Autor měl původně v úmyslu zpracovati celý obor obligačního práva, jemuž Římané říkali *obligationes ex variis causarum figuris*. Práci svou začal před více než šesti lety, ale povinnosti učitelské vedly k tomu, že bylo nutno dokončiti systém obligací a napsati obecnou část. Z toho všeho dokončil autor tuto partii asi před čtyřmi roky a domníval se stále, že bude moci vydati celou svou práci, ale zatím poměry se změnily tak, že není na dokončení práce ani pomyslení a proto vydává nyní po letech toto torso.

¹⁾ K pojmu srovnej Sedláček: Občanské právo, všeobecné nauky č. 40.

sice říci, že právní řád buď jednání schvaluje nebo odsuzuje (aprobuje a reprobuje), ale s hlediska čisté vědy právní jde zde o skutečnost a sankci bez ohledu na to, zda je jednajícímu příznivá či nepříznivá.

Smluvní jednání za druhého tvoří obsah t. zv. smlouvy zmocňovací (§§ 1002—1034), ovšem jsou tam přimísena i ustanovení, která se týkají jen zastoupení a nemají nic společného se smlouvou zmocňovací. Nato následují ustanovení o mimosmluvním jednání za druhého (§§ 1035—1044). Normologicky můžeme konstatovati mezi oběma těmito skupinami velmi zajímavý rozdíl.

Mandát se opírá o smlouvu, tedy je jeho bezprostředním právním pramenem smlouva. Poněvadž pak v našem právu je dána svoboda smluvní a smlouva je právně relevantní, pokud odpovídá předpisům §§ 869—879, záleží na libovůli stran, jak chtějí upravit zmocňovací poměr. Naproti tomu při mimosmluvním jednání nemáme žádné smlouvy, zde právní poměr mezi oběma stranami je upraven přímo zákonem. Zákon se nesmí v tomto případě spokojiti pouhými formálními předpisy jako při smlouvě, kde obsah povinností si stanoví strany samy, zde naopak musí stanovit zákon i obsah povinností. V tom tkví obtíž problému. Na jedné straně má býti obsah povinností stanoven přesně, na druhé straně musí býti zákon pružný, neboť jinak ponechávala by se řada případů neupravena a praxe byla by na rozpacích, co s těmito neupravenými případy.

Tradicionální právní věda byla by ochotna prohlásiti jednání za druhého za právní institut, ale jednání toto není nic než právní skutečnost. Tedy není sociálním útvarem, který je právním řádem upraven, nýbrž je podmínkou povinnosti jednatele a toho, za něhož bylo jednáno. Obsah normy právní je dán teleologicky, proto tedy problém jednání za druhého, což je problém obsahu určité normy, bude se nám jeviti pod hlediskem účelovým. Nesmíme však, jako to činí s oblibou právní věda, tento teleologický obsah od normy odloučiti²⁾ a pak samohybem pojmů axiologicky

²⁾ Ehrenzweig (Schuldverhältnisse str. 647) počíná výklad bez příkazu takto: »Leistungen von ganz verschiedener Art vereinigen sich unter dem Begriffe der Geschäftsführung ohne Auftrag. Die heldenmütige Lebensrettung gehört dazu, aber auch der Vorwitz des Angestellten, der sich, seine Zuständigkeit überschreitend, zum

je subsumovati obsahově širším normám už ne právnickým. (Při čemž ponecháváme stranou, zda možno z kasuistických ustanovení konstruovati obsahově nadřazenou normu.)

II.

Zmínili jsme se výše, jak redaktori obč. zák. pohlíželi na jednání za druhého. Přihlédneme-li blíže, shledáme, že Zeiller ve svém komentáři považuje mimosmluvní jednání za druhého čili t. zv. *jednatelství bez příkazu* za zásah do cizího majetku. Podle našeho práva musí býti třetí legitimován k tomu, aby mohl zasahovati do cizího majetku. Nemáme-li takové legitimace, je zásah jeho deliktem, t. j. zavazuje k náhradě škody. Legitimace taková může býti dána zákonem (na př. otec je správcem jmění svého dítěte), anebo soudním výrokem (na př. poručník), nebo úřadu správního, nebo smlouvou (společenskou, statuty spolkovými, mandátem atp.).³⁾

Jde o zásah, jehož podkladem není žádná smlouva, nanejvýš ne mandátní smlouva, ačkoliv jinak tento poměr je mandátnímu velmi podoben.⁴⁾ Překročí-li mandatář mu

Vormunde seines Dienstgebers aufwirft, und nicht minder die unbestellte Arbeit des aufdringlichen Handwerkers.« Chyba E. je v tom, že počíná s pojmem *jednatelství*, aniž určil jeho znaky. Nedá se upříti, že v tom je blizek i redaktorům obč. zák. a domnívám se, že tato metoda je jednou z příčin, že nemůžeme §§ 1035—1044 považovati za zdařilé. Jak z dalších výkladů E. je patrné, jde E. o pojem *přirozenoprávní* a nikoliv *positivně-právní*. Kdyby pojem E. byl pouze pojmem systematickým, dal by se odůvodnit, ale jako *přirozenoprávní* pojem je pro výklad *positivního práva* bezcenný. — Lépe chápe problém *S w o b o d a* (Bereicherung, Geschäftsführung ohne Auftrag, versio in rem), který staví nejprve definici: »Geschäftsführung ist die Besorgung fremder Rechtsangelegenheiten« (str. 50), ale chyba je v tom, že definice se dává právnímu řádu *a priori*, ač se má dáti *a posteriori*. S. v dalších výkladech také hledisko právnímu řádu *a priori* a právnímu řádu *a posteriori* neustále zaměňuje.

³⁾ L e n t, Begriff der auftraglosen Geschäftsführung (1909), nadhazuje zajímavý problém plné moci a *jednatelství* bez příkazu: někdo má plnou moc jednati za druhého, ale smlouvou jsou mu dány užší hranice k jednání. Když nyní je nám jasno, že zástupčí legitimace a legitimace k zásahu do cizího jmění jsou dvě různé věci, nebude, myslím, pochybnosti, že může zástupce jednající v mezích své legitimace býti i jednatelem bez příkazu, na př. prokurista má příkaz uzavíratí obchody jen určitého druhu, v nepřítomnosti principálově sezná, že by bylo velmi výhodno pro principála, kdyby uzavřel jménem jeho dodací smlouvu. Jednání prokuristovo je *jednatelství* bez příkazu. — Stejně ve francouzském právu viz D a l l o z Code civil annoté čl. 1372 č. 26, 27, 31.

⁴⁾ K r a s n o p o l s k i OR 361 považuje za nezmocněného jednatele toho, kdo z příkazu třetí osoby věc druhého obstará. Podle našeho

daný příkaz, jedná jako jednatel bez příkazu (n. s. 19. XI. 1891, č. 12882, Glaser-Unger 13994, sv. XXIX.),⁵⁾ naproti tomu depositář, jenž obstarává svěřenou mu věc, není jednatelem bez příkazu (n. s. 7. XII. 1887, č. 12890, Gl. Ung. 12532, sv. XXVI.)), podobně nájemce, jenž opravuje věc najatou, byv k tomu smluvně zavázán (n. s. 20. IX. 1927, Rv I 1593/26, Vážný 7332). Nájemce, jenž učiní užitečný náklad na věc, může si učiněné zařízení po skončení nájemního poměru odnésti; jen tehdy, je-li toto s hlediska hospodářského neproveditelné, nutno přiznati nájemci postavení jednatele bez příkazu (n. s. 1. X. 1901, č. 12658, Gl. Ung. 1568). Investice obmyslného držitele nutno posuzovati pod zorným úhlem jednatelství bez příkazu (n. s. 18. XI. 1927, Rv I 516/27, Vážný č. 7532).⁶⁾

Jiná otázka je, jak máme posuzovati opatření cizí věci, když byl k tomu jednatel nucen policejním nařízením.⁷⁾

mínění je jednatelem ten, kdo dal příkaz. — O g o n o w s k i: »Die Geschäftsführung ohne Auftrag nach ö. Recht« (1877), nadhazuje otázku, zda jde o mandát či negotiorum gestio, když pán věci o jednání věděl a zachoval mlčení. O. kloní se k mínění, že jde o neg. gest., podle našeho práva rozhoduje, zda mlčení můžeme v daném případě považovati za přijetí mandátu, rozhodují okolnosti daného případu. — V římském právu bylo nerozhodno, zda jednatel si byl této dobrovolnosti vědom (D 3, 5, 3, 10), naše právo naproti tomu vědomí toho vyžaduje. — Pro francouzské právo viz D a l l o z Code civil annoté čl. 1372 čís. 4.

⁵⁾ Obecně nelze tomuto mínění přitakati, neboť překročení příkazu bude někdy vadným plněním mandátu, tak tehdy, když jednání v mezích a mimo meze mandátu tvoří jednotný celek, viz k tomu B r ü c k m a n n: »Die Rechte des Geschäftsführung ohne Auftrag« (1903) str. 168, L e n t str. 166 a násl. Stejně jako naše praxe D a l l o z Code civil 1372 č. 37 srov. 13. Req. 13. 6. 1861 (l. c. č. 38, 39): mandátář měl spravovati nemovitosti, vyšší mocí byl z nich vypuzen, získal mimo hranice příkazu jiné nemovitosti za své peníze, v tomto případě jde o samostatný počín a ne o vadné plnění. D e m o g u e III. č. 26 (... il y a question, si un contractant fait plus qu'il n'était obligé de faire par son contract), ale celkem oba případy nerozeznává.

⁶⁾ K o h l e r (Iherings Jhb. 1887 str. 116) připomíná zajímavý případ, co se má státi, když t. zv. věcně-právně oprávněný učiní náklad na věc vlastníkovu, na př. zástavní věřitel dá oprávněnému ruční zástavu. V římském právu má příslušnou žalobu (actio pignoratitia). U usufruktuáře není takové individuální žaloby, nastupuje tedy a. n. g. Tak K o h l e r konstruuje pro obor obecného práva a. n. g. jako obecnou žalobu z obohacení, aniž je si toho vědom. K o h l e r převádí a. n. g. na etický princip lidské pomoci, pokud ovšem mravní příkaz je právem zachytitelný. Je to vlastně redukce práva na etiku, směr, jemuž ve Francii B o n n e c a s s e (La science juridique et romantisme) dal název romantismus právní.

⁷⁾ Otázku tuto nadhazuje K o h l e r (Iherings Jhb. 1887 str. 76) a odpovídá na ni kladně, dovolává se D 3, 5, 3, 10. Poněkud jinak formuluje se problém ve francouzském právu, zda správní úřad, jednáje ve prospěch druhého, je jednatelem bez příkazu a rozhoduje se, že nejedná

Podle našeho práva musíme si uvědomiti toto: Jednatel plní zde povinnost mu policejně uloženou, ale tutéž povinnost by měl plniti pán věci, spadá tedy opatření toto pod ustanovení o obrácení věci ve prospěch druhého a sice pod speciální ustanovení § 1042 resp. 1043 a nikoliv pod ustanovení o jednatelství bez příkazu. Vůbec nemůžeme čítati k jednatelství bez příkazu případy, kde někdo splňuje cizí povinnost, poněvadž tohoto příkazu týkají se ustanovení §§ 1042, 1043, 1422, 1423. Nejsou tedy jednatelstvím bez příkazu případy, které podle německého práva se sem počítají: Živí-li manželka dítě za manžela (OLG Zweibrücken 7. IV. 1908, Seufferts Arch. 64 č. 69), nebo podobné případy poskytování výživy třetí osobou za povinného (RG 14. I. 1908, Gruchot sv. 53, str. 1028).⁸⁾ Známa kontroverse zda léčení manželky je lékařovým jednatelstvím, je podle našeho práva zodpověděti záporně, jde nejvýše o versio in rem podle § 1042. Známa otázka obecného práva, zda je jednatelem bez příkazu zmocněnec, jenž opatřil věc třetího na příkaz druhého, nejse k tomu třetím zmocněn (C 2, 18, c 4, c 14), řeší se podle našeho práva záporně. Mandatář vykonává svoji smluvní povinnost vůči mandantovi a jen tomu je zavázán a jen vůči němu oprávněn. Jednatelem bez příkazu je mandant.⁹⁾

O poměru mandátu a neg. gest. nadhodil zajímavou otázku *R u h s t r a t* (Iherings Jhrb. XXVII. 95 n.), zda ten, kdo žaluje na základě mandátu na náhradu výloh s opatřením věci spojených, byl odmrštěn se svojí žalobou pro nedostatek mandátu, může znovu žalovati na náhradu výloh

se o jednatelství bez příkazu, jedná-li správní úřad jako moc veřejná (Demogue III č. 19), což platí i podle práva našeho, ale francouzská jurisprudence připouští výjimky, které podle našeho práva připustiti nemůžeme. Ani správní orgán ve výkonu své služby nemá nároku podle zásad n. g.

⁸⁾ Leč ani v Německu není názor jednotný. *O e r t m a n n* ve svém komentáři (str. 811) pochybuje, zda jde v tomto případě o jednatelství, ovšem proti němu možno uvést § 679 n. obč. z.

⁹⁾ *K o h l e r* (Ihering Jhb. 1887 str. 85), *B r ü c k m a n n* (l. c. 56). Ve francouzském právu dává se žaloba z mandátu proti tomu, kdo dal příkaz, a proti tomu, v jehož prospěch mandatář jednal, dává se žaloba z jednatelství bez příkazu, což není důsledné, viz *D a l l o z* Code civil čl. 1372 č. 35, srov. *L a c o m b i è r e* komentář sv. 7 ke čl. 1372 č. 3. *D e m o g u e* III. 26, uvádí zajímavý případ, dán-li příkaz jedné osobě a tato ustanovila substituta, když příkaz prý byl zrušen, zda jednání substitutovo je jednatelstvím věcí mandanta prvního a řeší tuto otázku kladně.

jako jednatel bez příkazu. Podle našeho práva není pochyby, že tato druhá žaloba je přípustná a že spor není *res judicata*, neboť v obou případech opírá se o jinou skutkovou podstatu a ev. i nárok je jinak formulován.

Žalobce nedokazuje, že jednáno bylo bez povinnosti, ale pouze, že jednáno bylo.¹⁰⁾

Tomu odpovídá stylisace první věty § 1035 obč. zák.: »Wer weder durch ausdrücklichen oder stillschweigenden Vertrag, noch vom Gerichte, noch aus dem Gesetze das Befugnis erhalten hat, darf der Regel nach sich in das Geschäft des Andern nicht mengen.« Z toho plyne, že jednatelství bez příkazu zásadně není dovoleno, že je deliktem. Z této zásady jsou dvě výjimky:

- a) jde-li o jednatelství nutné,
- b) jde-li o jednatelství účelné.

Z jiného hlediska vychází německý občanský zákoník; ten formuluje předpis pozitivně, t. j. co je skutkovou podstatou jednatelství bez příkazu a to v § 677 jednatelství dovolené a v § 678 jednatelství nedovolené, ale tak, že § 678 je vlastně jen negativním vymezením ustanovení § 677.¹¹⁾ Hledisko německého práva je tedy opačné než našeho práva. Je-li podle našeho práva jednatelství zásadně deliktem, tedy právní skutečností spojenou s metafysickým pojmem viny, je tam prostě právní skutečností. Jasnější je hledisko německého obč. zák. než hledisko našeho obč. zák.

III.

S hlediska pozitivního práva musíme se tázati, jaká je skutková podstata jednatelství bez příkazu a jaké vznikají z toho závazky.

S k u t k o v á p o d s t a t a je společná oběma druhům jednatelství bez příkazu, je tato:

¹⁰⁾ Srov. Brückmann 84, Dernburg 3 r. II. sv. str. 332.

¹¹⁾ § 677: Wer ein Geschäft für einen anderen besorgt, ohne von ihm beauftragt oder ihm gegenüber sonst dazu berechtigt zu sein, hat das Geschäft so zu führen, wie das Interesse des Geschäftsherrn mit Rücksicht auf dessen wirklichen oder mutmaßlichen Willen es erfordert.

§ 678: Steht die Übernahme der Geschäftsführung mit dem wirklichen oder dem mutmaßlichen Willen des Geschäftsherrn in Widerspruch und mußte der Geschäftsführer dies erkennen, so ist er dem Geschäftsherrn zum Ersatze des aus der Geschäftsführung entstehenden Schadens auch dann verpflichtet, wenn ihm ein sonstiges Verschulden nicht zu Last fällt.

a) Občanský zákoník užívá výrazu »Geschäft«, jež Krčmář překládá slovem »věc« (podle našeho názoru šťastněji než revidovaná osnova obč. zák., která navrhuje výraz »záležitost«). Výraz tento zavdává podnět k pochybnostem. Dnes však po úpravě §§ 1151 a 1152 obč. zák. dlužno za to míti, že slovem »Geschäft« (věc či záležitost) vyznačuje se v § 1002 právní jednání, které se provede jménem anebo aspoň na vrub zastoupeného. Právní jednání s hlediska stran je normou, s hlediska nadřaděné normy je skutkovou podstatou. Touto duplicitou liší se »právní« jednání od jednání »faktického«, které je pouze skutkovou podstatou nadřazené normy. To je podstata rozdílu t. zv. jednání právních a faktických. Je velmi jednoduchá a — jak myslíme — i velmi jasná.

V § 1035 užívá se také výrazu »Geschäft«. Výraz tento na tomto místě je překladem latinského výrazu negotium (D. 3, 5, 3, pr.). Původně znamenalo »negotium« zastoupení v procesu (procurator), jak zřetelně možno vyčísti z D 3, 5, 1,¹²⁾ ale v Justiníánských Digestech má rozsah rozhodně širší, neboť se připomíná oprava domu, léčení otroka (D 3, 5, 9, 1), výživa (D. 3, 5, 33) a jiná jednání, která nemají s prokuratorem procesním nic společného. Podle reskriptu Antonia Pia (D. 3, 5, 3, 4), když šlo o věc nedospělcovu, byla actio negotiorum gestorum (sc. contraria) poskytnuta jen na to, oč byl pupillus obohacen. Skutková podstata tohoto právního předpisu je tedy obohacení, při čemž se nerozeznává, zda obohacení nastalo právním jednáním anebo »faktickým« (D. 3, 5, 5, 2, D. 3, 5, 33, D. 3, 5, 36 pr. a j.). Z toho je patrné, že v Justiníánských Digestech — vývojem římského práva se nezabýváme — negotium ztratilo svůj původní význam a znamená věc druhého a negotiorum gestio zásah do cizí majetkové sféry, ovšem ne ve smyslu škodlivém (to by byl delikt), nýbrž ve smyslu příznivém, t. j. jednání bylo jmění na prospěch (D. l. c. l. 9, 1, l. 48 a contr.). Znamená tedy výraz »Geschäft« každý zásah do majetkové sféry druhého, ať se tak stane jednání »právním« nebo »faktickým«.¹³⁾

¹²⁾ W l a s s a k: Zur Geschichte der N. G., str. 42.

¹³⁾ Srov. E h r e n z w e i g, Schuldverhältnisse str. 649. V německém obč. zák. užívá se jak při definici příkazu (§ 662), tak i při definici jednatelství bez příkazu (§ 677), ale v německém právu je příkaz

Dále nutno upozorniti na to, že jednání s hlediska hospodářského musí tvořiti celek a ne pouhý jednotlivý počín.¹⁴⁾ Na př. oprava domu musí tvořiti takový celek.¹⁵⁾ Nelze pominouti, že tento celek se zdůrazňuje u jednání účelného, kdežto u jednání nutného je více méně pominut, ale pak máme zase obtížnou otázku, kdy jednatelství je skončeno. Rozlišení toto není právě vhodné.¹⁶⁾

Tento způsob výkladu můžeme doplniti ještě poukazem na to, že §§ 1002—1034 připouští i zastoupení přímé, které je možné jen při jednání »právním« a nikoliv »faktickém«, kdežto § 1035 n. jde jen o t. zv. zastoupení nepřímé, které jednání právní sice připouští, ale nepředpokládá.¹⁷⁾

jinak vymezen od smlouvy námezdní (O e r t m a n n, Recht der Schuldverhältnisse, str. 781 (2b), a jednání může býti »právní« i »faktické« (l. c. str. 781, 808). — O g o n o w s k i l. c. 108 má na mysli jen jednání »právní« a vykládá to, že slovo »Geschäft« jak v § 1002 tak i v § 1035 značí vždy jednání právní. — Pro římské právo srov. Z i m m e r m a n n Stellvert. N. G. 134, L e i s t 153. — Jednání musí býti dovolené, nedovolený čin jednatelův je deliktem, není proto jednatelství bez příkazu, otrávil-li někdo osobu, aby po ní mohla dědit druhá osoba, není jednatelstvím, ukradne-li někdo nějakou věc pro nějakého sběratele. Tyto případy nejsou tak typické a podle našeho pojetí i z jiných důvodů vypadají z rámce jednatelství. Komplikovanější případ je tento: A. ukradne plech, aby s ním provedl správk u souseda, když správk provede, není nároku z jednatelství, pokud jde o ukradený plech, jinak je jednatelství dáno. Poněkud jinak řeší tuto otázku v německém právu I s a y Geschäftsführung 89. Uvádí však velmi pěkný případ; přechovavač, který prodává bez příkazu v zájmu zloděje kradené věci, není jeho jednatel bez příkazu (l. c. 90).

¹⁴⁾ Z francouzské praxe viz D a l l o z Code civil čl. 1372 č. 18, 19, 20, případ je řešen podobnými zásadami, jak jsou uvedeny v textu, podle toho je též posuzovati účelnost a neúčelnost jednatelství D a l l o z C. c. 1375 č. 18.

¹⁵⁾ V něm. civilistice činí se rozdíl mezi započítím jednání (Übernahme des Geschäfts) a provedením jednání (Ausführung des Geschäfts) srov. I s a y Geschäftsführung 12 n., W ä c h t e r, Würt. Priv. Recht 350, K o h l e r (Iherings Jhb. 1887 str. 62), R u h s t r a t (Iherings Jhb. XIX. 254). — Problém v textu stanovený formuluje L e n t (131) takto: Es kommt also darauf an, ob als fremdes Geschäft, dessen Erfüllung den Inhalt der Obligation bildet, jede Handlung angesehen werden muß, die nach objektivem Maßstab und für sich betrachtet ein fremdes Geschäft ist oder ob das fremde Geschäft, sich dadurch bestimmt, was der Geschäftsführer übernommen hat, was er führen wolle.« Hledisko toto nepokládáme ani pro obor něm. práva za správné.

¹⁶⁾ Srov. D 3, 5, 1 14, 1 26 viz níže pozn. 66.

¹⁷⁾ I kdyby jednatel byl jednal jménem pána, jde o zastoupení nepřímé a z právního jednání jednatelova je přímo zavázán i oprávněn jen jednatel. K r a s n o p o l s k i OR 366. — Udavač v trestním řízení důchodkovém nejedná pro stát, nýbrž ve vlastním zájmu (n. s. 4. IV. 1906 č. 3982 Gl. Ung. 3374). — V římském právu je sice zásadně připuštěno jen zastoupení nepřímé a to i u mandátu, výjimečně se připouští i zastoupení přímé: placení dluhu Dh. t. l. 38, 1 42 (případ tento máme speciálně upraven v §§ 1422, 1423), nabytí pohledávky ze zápůjčky D 12,

b) Jednatel musil platně projeviti vůli,¹⁸⁾ že chce jednati za druhého.¹⁹⁾ Vůli nemůže projeviti přímo, není zde druhé strany, jde zde jen o t. zv. projev »mlčky« učiněný, že totiž jednatel celým svým chováním dává na jevo, že chce jednati pro druhého a nikoliv pro sebe. Tento projev vůle musí míti všechny náležitosti projevů vůle jako při smlouvě, t. j. způsobnost k právnímu jednání (§ 865), jasnost, určitost (§ 869) odpadá ovšem konsens s páнем věci. V našem právu není rozdílu mezi t. zv. objektivním a subjektivním cizím jednáním, jež činili něm. pandektisté (M o n r o y) a které po nich převzali někteří něm. civilisté (I s a y). Proto tím více musíme zdůrazňovati projev vůle jednatelovy chůti jednati ve prospěch druhého.²⁰⁾

1, 9, 8 (u nás stěží mohli bychom mluvit o jednatelství), podobného rázu jsou i C 4, 27, 2, C 4, 26, 7, 1. O g o n o w s k i (84) uznává, že v rak. právu je jednatel nepřímým zástupcem, ale považuje to za neudržiteelné, jeho další výklady (86—96) trpí vadou, že není z nich jasno, zda se obírají římským právem či jiným.

¹⁸⁾ Jednateli musí býti známo, že jde o cizí věc. K r a s n o p o l s k i OR 360. Může jíti i o věc společnou jednateli i pánovi l. c. 361. Ne-li tohoto projevu vůle, není ani jednatelství l. c. 362. — Jednatel musí projeviti úmysl jednati pro pána (n. s. 15. X. 1885, č. 11659 GL. Ung. 10751: inkasuje-li spoludědic pohledávku odevzdanou všem spoludědicům pro sebe, nejednal jako jednatel nezmocněný ostatních spoludědiců). — Úmysl není projevem jednati za dědice, vystrojil-li hostinský smutečním hostům na pohřbu svého čeledína smuteční hostinu v krajině obvyklou (n. s. 23. II. 1898, č. 2323 GL. Ung. 37). — V ř í m s k é m p r á v u je nerozhodno, zda jednatel věděl či nevěděl, že jedná za druhého dobrovolně či zda je k tomu povinen (D 3, 5, 3, 10, CIL. 19); srov. W l a s s a k N. G. 141. V poměru k mandátu D 17, 1, l. 1 srov. Z i m m e r m a n n Stellvertretende N. G. 131.

¹⁹⁾ Musí jíti o určitou osobu, tato může býti i osobou budoucí (n. s. 11. V. 1920 Rv I 219/20 Vážný 515: kdo uzavírá smlouvu pro společnost s r. o. dříve, než byla zapsána do rejstříku, zjednává pro společnost, bude-li zapsána, smluvní nároky podle zásad o nezmocněném jednatelství). — Oertmann (810) nadhazuje otázku, zda je »cizí« věc věc společná a praví, že věc společná má býti posuzována nejprve podle zásad o společenství a pak teprve podle zásad o jednatelství bez příkazu.

²⁰⁾ Srov. k tomu I s a y Geschäftsführung 101, B r ü c k m a n n: Die Rechte des Geschäftsführung ohne Auftrag 47 (ale 109!), dále motivy (855): »daß der Geschäftsführer bei der Geschäftsbesorgung seinen Willen, im Interesse des Geschäftsherrn das Geschäft zu schließen und für diesen zu handeln, nach außen kundgegeben hat, sei es gegen den Dritten oder in anderer Art, in einer Weise, daß der ernste Wille für den Geschäftsherrn zu handeln, sich zu Genüge offenbarte.« Tito spisovatelé nepovažují tento projev vůle ve smyslu podkladu právního jednání (Rechtsgeschäftlicher Wille), a pomíjí proto otázku způsobnosti k právním činům. Srov. B r ü c k m a n n 40: »Aber aus dem Begriffe »für einen Anderen« wird für sie nur das Bewußtsein, der Fremdheit für erforderlich und ausreichend angesehen.« L e n t 51n dokazuje, že pro něm. právo naše hledisko není správné, ale na druhé straně jeho mínění, že »die Geschäftsführung niemals dem Umsatz von Gütern zwischen Geschäfts-

c) Pán věci musí míti způsobilost k ratihabici (viz níže).

Z toho je patrno, že podle obč. zák. chybí ke smlouvě jen konsens, což odpovídá t. zv. kvasikontraktuální theorii obecného práva. Zvláštnost obč. zák. je, že proti jiným právním řádům toto negotiorum gestio velmi úzce vymezuje, což souvisí s pojetím policejního státu tehdejšího.

Ve francouzském právu silně se zdůrazňuje projev vůle jednatelovy. C. c. ve čl. 1372 praví: »Lorsque volontairement on gère l'affaire d'autrui, soit que propriétaire connaisse la gestion, soit qu'il l'ignore, celui qui gère contracte l'engagement tacite de continuer la gestion qu'il a commencé, et de l'achever jusqu'à ce que le propriétaire soit en état d'y pourvoir lui même; il doit se charger également de toutes les dépendances de cette affaire.« To souvisí s tím, že C. c. považuje n. g. za tak zvaný quasicontract, jehož závazek se tvoří vůlí jedné strany, zavazuje se strana druhá, anebo vznikají závazky vzájemné²¹⁾ (srv. čl. 1370, 1371). Jde zde tedy o projev vůle zcela shodný s projevem smluvní vůle. Z toho plyne dvojí: Jednak, že podle francouzského práva můžeme považovati tento projev vůle za odvozenou normu (což je odchylka od práva našeho), jednak že projev vůle jednatelovy je základem jednatelství, kdežto v německé civilistice se vyžaduje jen, aby jednatel byl si vědom, že obstarává cizí věc. Leč i ve Francii vyskytují se mínění německému pojetí ne nepodobná (viz Dalloz C. c. 1372 č. 41).

IV.

Skutková podstata jednatelství nutného vykazuje tyto zvláštnosti:

Základem je zásada, že obstarána byla cizí věc, a by odvrácena byla hrozící škoda.²²⁾

führer und Geschäftsherrn« (76) považují i pro něm. právo za upřílišněné, poněvadž by tím typické případy n. g. musili bychom subsumovati pod § 812 něm. obč. zák., sám opouští toto hledisko na str. 79. — L e n t má za to, že vůle jednatelova musí více směřovati k hospodářským než právním účelům, což je úplně pravda, ale nejen pro tuto »vůli« leč i pro t. zv. »Rechtsgeschäftlicher Wille«. Tím vším si něm. civilistika problém velmi ztěžuje a komplikuje. L e n t z něm. autorů je jinak nejbliže našemu pojetí (srov. str. 125). Srov. pozn. 57.

²¹⁾ Demogue Obligations III., č. 4: »La gestion d'affaires présente de la façon la plus nette le caractère des quasi-contracts, c'est-à-dire d'actes où l'on rencontre une obligation naissant par la seule volonté du créancier.«

²²⁾ E h r e n z w e i g (Schuldverh. str. 651) praví: »Notwendig

Při tom musíme vysvětliti:

A. kdo je pán věci,

B. co je to hrozící škoda,

C. jaký má býti zásah jednatelův.

A. Pán věci je ten, do jehož jmění patří věc opatřená. Věc musí býti majetkovou hodnotou, tato věc musí tvořiti součást jmění pánova. Běžná mluva právní vyjádřila by to nejpregnantněji, že jednatelstvím bylo zasaženo cizí subjektivní právo. *I s a y* (*Geschäftsführung* 61) je toho mínění, že jmění je určeno hospodářsky. Správně je toto jmění právní skutečností a je na právním řádu, aby označil bližší náležitosti této právní skutečnosti. Panující právní nauka, bohužel, tuto otázku velmi komplikovala, poněvadž přímo nebo nepřímou převáděla tuto skutečnost na záhadný pojem subjektivního práva, tak ovšem ani pro legislativní otázku ani pro interpretaci nedovídáme se ničeho.²³⁾ Právě u jednatelství bez příkazu je tato otázka naléhavá. Skutečnost tato dá se určití trojím způsobem:

a) jde o hodnoty majetkové, které požívají určité ochrany právní (žalobou vlastnickou, ze služebnosti, hypotekární, smluvní atp.), anebo

b) jde o hodnoty, kterých někdo fakticky užívá pro sebe, anebo

c) jde o majetkové zájmy (na př. D 3, 5, I 18, I 21).

M o n r o y (str. 96 násl.), jenž věnoval této otázce nejvíce pozornosti, bohužel upřel svůj zřetel na objektivně a subjektivně cizí věc a tím dal onen zvláštní směr německým pandektistům, jehož stopy shledáváme i v něm. obč. zák.

Myslím, že tuto otázku musíme v našem právu řešiti co nejširše, tedy pod hlediskem majetkových zájmů, t. j. ten, kdo má z jednání jednatelova zisk nebo újmu, jen ten je pánem věci.²⁴⁾ Na př. depositář má povinnost se o věc sta-

ist die Geschäftsführung, wenn ein drohender Schaden abgewendet oder ein solcher Aufwand gemacht wird, dem sich der Geschäftsherr nicht entziehen dürfte.« Poslední tvrzení nespadá již přesně pod zákonná ustanovení, jde o výklad analogický. *O e r t m a n n* *Recht der Schuldverhältnisse* (komentář) str. 808.

²³⁾ Nejasnost tato je patrna v jinak správném pojetí u *A a r o n - a* (*Beiträge zur Lehre von der n. g.* 195) srov. též *Karlowa* (*Röm. Rechtsgeschichte* II. 637).

²⁴⁾ V něm. pravovědě trvá se na tom, že t. zv. objektivní jednatelství bez příkazu je zásahem do cizího majetku. *L e n t* *Begriff der auftraglosen Geschäftsführung* 11., *Brückmann* 27 násl., *I s a y* 61 násl.

rati, nepostará-li se, jde to na jeho vrub, někdo věc, danou do úschovy, zachrání před zkázou; jednatel plnil depositářovu povinnost, tedy podle doktriny spadá případ ten pod ustanovení § 1042, kdežto deponentovi byla věc zachráněna (tím může, ale nemusí býti vlastník), byla tedy opatřena jeho věc. Podle starší praxe opatřena byla by jak věc deponentova, tak i depositáře, poněvadž starší praxe případ ten by nesubsumovala pod ustanovení § 1042, novější praxe přiblížila se k doktríně (plen. rozh. n. s.) Tím přicházíme k možnosti, že je více pánů věci s různými majetkovými zájmy. Možnost tohoto řešení nebyla doposud — pokud je mi známo — nadhozena a jde skutečně o velmi zajímavý problém.²⁵⁾ Tito různí páni věci nejsou k sobě ani v poměru souběžných dlužníků a věřitelů, musíme si totiž uvědomiti, že jedním činem opatřeno bylo více záležitostí různých lidí a jde o tolik poměrů jednateelských, kolik je záležitostí.

Podle našeho práva pozbývá otázka tato značně na ostrí, poněvadž se domníváme, že rozhoduje projev vůle jednatele, či věc (záležitost) chce opatřiti, zda deponentovu nebo depositářovu. U jednateleství nutného ovšem tento výraz ustupuje značně do pozadí a tam bude možnost pluralistního řešení častěji dána.

Zdůrazňujeme, že věc musí náležeti cizímu jmění a jednateleství jeví se jako zásah do cizího jmění (str. 000, pozn. 57). Tím liší se naše konstrukce od německých pandektistů a od ustanovení něm. obč. zák. S rozdělením na subjektivní a objektivní jednateleství (jak v německé pravovědě je obvyklé) nemá toto co činiti. Také liší se od rozdělení *Dernburgova* (Pandekty II, § 122, č. 2), *Windscheidova* (Pandekty II, § 431, č. 3), *Kohlerova* (Iherings Jahrb. 1887, str. 90), srov. dále *Tuhr* (Actio de in rem verso 20), *Lent* (Der Begriff der auftraglosen Geschäftsführung 18 n.). Chceme-li naši konstrukci uvést na přibližně stejného jmenovatele s německou civilistikou, musíme říci, že zahrnujeme v našem pojmu »cizí věci« jen t. zv. »objektivně cizí věc« (objektiv fremdes Geschäft), kdežto t. zv. subjektivní cizí věc z tohoto okruhu vylučujeme, ale musíme

²⁵⁾ Ve francouzském právu viz *Demogue* III., č. 28, *Carrez* De la gestion d'affaires thèse Lille 1911: jde-li opatření k duhu více osobám, bylo jednáno za ty, v jejichž zájmu se tak stalo (dans la mesure de son intérêt).

k tomu podotknouti, že je to paralella jen přibližná, neboť německý pojem objektivní cizí věci je poněkud užší než pojem náš. Rozdíl není snad doktrinářský, nýbrž je dán pozitivně právním ustanovením. Podle obecného i něm. obč. práva je n. g. podstatně širší než podle našeho, takže dovoluje systematické rozdělení na objektivně a subjektivně cizí věci, podle našeho práva hranice n. g. je užší a proto rozdělení toto přípustné není.

B. Charakteristickou známkou jednatelství nutného je ta okolnost, že nějaká majetková hodnota v cizím jmění je v nebezpečí zkázy, takže je zapotřebí, aby se okamžitě jednalo. Je zcela lidské, že v takovém případě bližní zachraňuje tuto ohroženou hodnotu, aniž by uvažoval, zda jde o vlastní či cizí věc. Obč. zák. neukládá tuto pomoc sice za povinnost, ale přece připíná se na ni nárok na úhradu útrat, s tímto zásahem spojenou. To je zásadní myšlenka vyjádřená v § 1036, když naň pohlížíme pouze s hlediska pozitivního práva. Toto hledisko, více formální, můžeme doplniti hlediskem obsahovým a tu účelově se nám objeví toto jednání jako jednání aprobované, ale i zde účelové hledisko je dáno jen pozitivním předpisem právním, čímž lišíme se od interpretace tradiční.

Občanský zákoník v § 1323, kde mluví o způsobu, jak škodu nahraditi, předpokládá dvojí druh škody: zmenšení majetku a ušlý zisk. Je otázka, zda možno toto ustanovení považovati za platné i pro náš případ. Celá otázka je totiž komplikována metafysickou spekulací právníků, spekulací proto, že jde při náhradě škody o konstrukci, kde příčina škody ve smyslu přírodní vědy a vina ve smyslu normativního předpisu se dostatečným způsobem nerozlišují. V daném případě nemůže ovšem jíti o nějakou vinu, ba nemůže jíti ani o t. zv. škodu náhodnou, jde prostě o hrozící újmu majetkovou bez ohledu na to, zda je zde povinnost k náhradě škody čili nic. Musíme tedy otázku viny zcela vyřaditi a přihlížeti jen ke stránce faktického dění.

Prve než přistoupíme k vlastnímu řešení naší otázky, nesmíme zapomenouti, že nejde o škodu nastalou, leč teprve hrozící. I v tom liší se ustanovení § 1036 od náhrady škody. Kdežto při náhradě škody jde o reparaci škody nastalé, jde při jednatelství bez příkazu o prevenci budoucí škody. V da-

ném případě nejsme s to všechny příčiny konkrétního jevu exaktně stanovit, a proto je nám možno jen přibližně zjistiti pravděpodobnost, zda by škodný následek nastal nebo ne. Na př. je zácpa ledová a rozvodněná řeka ohrožuje sousedovo stavení, soused odstraní ledy výbušnými patronami. Jistě řekneme, že škoda hrozila, ale nemůžeme přesně s určitostí tvrditi, že by ohrožené stavení bylo pobořeno, kdyby povodeň byla je zasáhla, ba nemůžeme ani exaktně říci, zda rozstřílení ledové zácpy bylo naprosto nutné, či zda by byla povolila sama sebou. Jde tedy jen o pravděpodobnost, že škoda nastane, ale ne o jistotu škody.

Je nyní otázka, zda máme vykládati »hrozící škodu« úžeji ve smyslu hrozícího zmenšení majetku anebo šířeji a pojati v to též hrozící újmu na zisku.²⁶⁾ V dobách naturálního hospodaření je zisk něco zcela mimořádného, ale v době úvěrového hospodaření zisk znamená mzdu za práci podnikatelovu. V naturálním hospodaření, kde jde jen o více méně extensivní obhospodařování půdy, je škodou pozitivní i zničení úrody, ale v úvěrovém hospodaření zničení tovaru nedá se odloučiti od zisku, neboť tovar má pro podnikatele jen malou přímou hodnotu, jeho hodnota je nepřímá, totiž je v ceně prodejní. Právě proto nelze v obchodním podnikání dnes přesně rozlišovati pozitivní škodu a ušlý zisk. Musíme-li začasť i při náhradě škody překročiti hranice dané §§ 1323, 1324, nemůžeme jinak činiti i při výkladu »hrozící škody« podle § 1036.

C. a) Pán věci (dominus negotii, Geschäftsherr) je povinen schváliti zařízení, které se stalo v jeho jmění. Toto zařízení musí býti účelné, t. j. směřovati k tomu, aby hrozící újma byla odvrácena. Pán věci je povinen schváliti toto zařízení jen potud, pokud bylo účelné, aby mohla býti škoda odvrácena. Není však zapotřebí, aby škoda skutečně byla odvrácena. Není také zapotřebí, aby jednatel se snažil odvrátiti celou škodu, jednatelství je dovolené, snaží-li se od-

²⁶⁾ O g o n o v s k i 23 na podkladě ustanovení římského práva (C 2, 19, 2, D 3, 5, 9, 1, h. t. 10) přichází k tomu, že škoda musí býti dána s hlediska subjektu jmění, což je pro nás samozřejmé, ale praví, že nicméně je objektivní pravidlo totiž arbitratu boni patris familiae. Římské právo však nerozeznává mezi jednatelstvím nutným a účelným a proto poučka O. platí pro oba druhy jednatelství, pokud jde o římské právo, a jeho závěr, že nemá jednatelství odporovati poznatelné vůli pánově (26), je správný s vyloučením ovšem voluntuárního dogmatu.

vrátiti i jen část škody (§ 1312). Jednatel má jednati jako řádný hospodář, a to nejen objektivně, nýbrž i subjektivně, totiž že jednatel má věnovati svému jednání takovou pozornost jako mu věnuje řádný hospodář. Objektivně správně jedná jednatel, použije-li k dosažení žádaného výsledku tolik, kolik by řádný hospodář vynaložil. Zasáhne-li do jmění pána větším rozměrem, nejednal s hlediska objektivního jako dobrý hospodář. Abychom mohli mluvit o excessu ve smyslu právně relevantním, musí zde býti neúčelný zásah jak ve smyslu objektivním, tak i ve smyslu subjektivním.

b) Škoda, která hrozí, nemusí býti jen škoda majetková, může to býti i škoda na těle ohroženého. Ve všech případech jde však o škodu majetkovou, neboť i tělo lidské v kapitole o náhradě škody se považuje za hodnotu majetkovou, ovšem ne přímo, nýbrž nepřímo v tom smyslu, že se poškozením tělesným znemožňuje získání hmotných statků. Z toho hlediska musíme posuzovati obranu proti urážce na cti, kterou někdo nevolán provede. Jde-li o obranu proti újmě na cti, která hrozí se státi újmou na majetku, pak není pochybnosti, že zde máme co činiti s pravým jednatelstvím bez příkazu. Naproti tomu v případě pouhé urážky na cti není možno, abychom obránce považovali za jednatele bez příkazu podle §§ 1035 násl.

c) Škoda musí bezprostředně hroziti, t. j. situace musí býti taková, že nelze s jednáním otálet. Chce-li jednatel pomoci, musí jednati bez odkladu. Tuto náležitost nemáme sice stanovenou v § 1036, ale plyne z ustanovení o jednatelství účelném. Když totiž škoda bezprostředně nehrozí, není nutno jednati, není zde nouze (»Notfall«). V praxi splyne tento požadavek zpravidla s jinou okolností, totiž že škoda, která bezprostředně nehrozí, není ani zcela pravděpodobná. I v tomto případě musíme zachovati subjektivní i objektivní hledisko řádného hospodáře.

C. Zásah do cizího jmění není deliktem, i když jednatelství v daném případě nevedlo k cíli. Tak ustanovuje § 1036 i. f. Jednatelství takové je, subjektivně vzato, neúčelné, ale neúčelné v jiném smyslu, než o kterém jsme jednali před tím. Šlo-li v onom případě o přílišnou horlivost, jde v tomto o nedostatek prostředků, aby účele bylo dosaženo. Je třeba vždy považovati takové neúčelné jednání pro nedostatek

prostředků za dovolený zásah do cizího jmění. Paragraf 1036 sám nám nic bližšího neudává, ale přihlédneme-li k § 1036 a k § 1312, shledáme, že každému jednateli je uložena povinnost jednati jako řádný hospodář. Znamená tedy ustanovení § 1036 i. f. jen objektivní neúčelnost pro nedostatek prostředků a ustanovení toto vyložit takto: Když jednatel ze svého hlediska a podle svých sil učinil vše, že zachoval péči řádného hospodáře, není jeho jednání bezprávným zásahem do cizího majetku, i když jednání takové pro nedostatek nebo nevhodnost prostředků nevedlo k žádnému cíli, bylo tedy objektivně neúčelným.

V.

Druhý případ dovoleného jednatelství bez příkazu je jednatelství účelné (§ 1037).²⁷⁾

²⁷⁾ V římském právu nerozlišovalo se n. g. necessaria a utilis. utilitas = necessitas. Tak rozhodnutí Celsovo: non autem utiliter negotia gerit, qui rem non necessariam vel quae oneratura est patrem familias adgreditur. K tomu je připojeno rozhodnutí Julianovo: habere negot. actionem si utiliter hoc faceret, licet eventus non sit secutus (D 3, 5, 9, 1). Dále: Sicut autem in negotiis vivorum gestis sufficit utiliter negotium gestum, ita et in bonis mortuorum, licet diversus exitus sit secutus (D. h. t. 11, 2). Julián na jiném místě vyžaduje iusta causa n. g. uvádí: si periculum erat, ne praedia in publicum committerentur, ne poena traiectionis pecuniae auferetur (D. h. t. 12). Servius míní, že výkup z otroctví je iusta causa n. g. (D. h. t. 20 pr.). V l. 26 pr. h. t. je uvedeno zvětšení domu obytného a je rozhodnuto, že jde v tomto příp. o náklady voluptuární nulla re urgente a nárok na náhradu nebyl přiznán. Z toho je viděti, že v římském právu utilitas měřena podle základu necessitas. Naproti tomu máme zase takové rozhodnutí: Liberto vel amico mandavit pecuniam accipere mutuam: cuius litteras creditor secutus contraxit et fideiussor intervenit: etiamsi pecunia non sit in rem eius versa, tamen dabitur in eum negotiorum actio creditori vel fideiussori, scilicet ad exemplum institoriae actionis (D. h. t. 30 pr.). Zde jde zřejmě o překročení povšechných mezí, odtud dovolávání se analogie se žalobou actionis institoria, srov. D 17, 1, 10, 5 (utilem actionem dandam quasi institoriam). K tomu je uvést D. h. t. l. 3 § 10: »Hac actione (N. G.) tenetur non solum is qui sponte et nulla necessitate urgente immiscuit se negotiis alienius et ea gessit, verum is qui aliqua necessitate urgente vel necessitatis suspitione gessit.« W l a s s a k (N. G. 141) správně však podotýká, že toto místo jen zdůrazňuje, že v římském právu bylo lhostejno, zda jednatel jednal vědomě dobrovolně, či zda se domníval, že byl povinen, ač povinen nebyl. L e i s t (118, 134) rozděluje systematicky n. g. na necessaria, utilis, voluptuaria. Rozdělení toto je sice systematicky velmi zajímavé, ale přece nepřesvědčí, že prameny tohoto rozdílu při výkladu ediktu pretorského činí. Praxe římská dá se sice srovnati podle Leistových hledisk, jako by se dala srovnati podle hledisk jiných, leč jádro ustanovení tím dotčeno není. L e i s t opírá se o tato místa: l. 5, 8: nam etsi servum non necessarium emero filio tuo et tu r a t u m h a b u e r i s, nihil agitur rati habitatione eodem loco Pomponius scribit hoc adiecto, quod putat, etsi nihil sit in peculio, quoniam plus patri dominove debe-

Jednatelství účelné je podle jasného doslovu § 1037 jen výjimečně přípustné, t. j. jen tehdy, když bylo zřejmě na prospěch pánu věci (§ 1038) a vedle k vytčenému cíli.²⁸⁾

Zde se nám podává otázka, kdy musí býti tento příznivý výsledek dán. Zda v době podání žaloby? Obč. zák. je v tom směru dosti nejasný, domnívám se však, že výsledek musí býti dán v době, kdy jednatelství bylo skončeno, kdy nabyl jednatel nároku na ratihabici. Doba podání žaloby bude sama o sobě nerozhodná a doba vydání rozsudku v I. instanci je velmi náhodná. Oba termíny vedly by k nespravedlnosti v těch případech, kde jednatelství mělo příznivý výsledek, ale tento byl v mezičase ztráven pánem věci, anebo náhodou zase odstraněn. Vezměme si případ, že jednatel zavodní louku v intenci pána věci, za rok jarní povodeň zničí zavodňovací zařízení, povede se důkaz, že zničení se stalo náhodou a ne vadou díla. Máme jednateli odepríti nárok na vydání? Máme jeho jednání kvalifikovati jako nedovolený zásah do cizího majetku?²⁹⁾

tur, et in patrem dandam actionem in quantum locupletior ex mea administratione factus sit. Jde o jednání za osobu poddanou a je otázka, zda má gestor žalobu proti držiteli rodinné moci, žaloba se dává jako *adiectitiae qualitatis*. Ve druhém případě (l. 35) jde o domnělého otroka, který přijal peníz zápůjčkou a obrátil jej ku prospěchu pánovu, žaloba je dána »quod in rem nostram vertit, reddere debeam«, zase je zde analogie poddanských poměrů. Z toho dá se vyvoditi jen, jak Římané v těchto směrech odměřovali *utilitatem*. K o h l e r (Iherings Jahrb. 1887 str. 47) zachytil hledisko římského práva takto: »Die echte n. g. setzt aber voraus, zwar nicht daß ein Notstand, wohl aber daß eine Hilfsbedürftigkeit vorliegt, bei welcher der Eigentumsberechtigte nicht in der Lage ist, für seine eigenen Interessen zu sorgen, sie setzt ferner voraus, daß es sich um ein Gut handelt, welches derselbe nicht der Hilfslosigkeit preisgeben wollte oder nicht preisgeben konnte.«

²⁸⁾ Ve francouzské jurisprudenci se zdůrazňuje, že pán věci musí míti přímý užitek a ne náhodný (Daloz C. c. 1372 č. 50), tak najmě jedná-li někdo ve svém zájmu a má-li z toho užitek též druhý (mlynář, jenž vyhloubil strouhu podle nařízení prefektova v zájmu svého mlýna, nemůže se domáhati náhrady na dolejších mlynářích, ačkoliv tito mají z toho také užitek Req. 30. IV. 1820 Daloz C. c. 1872 č. 52, podobné zřízení hráze proti záplavám l. c. 53), ale věc může býti zřízena v zájmu společném (l. c. 54). Ve francouzském právu panuje mínění, že »en principe la gestion d'affaires a pour object de réparer, de conserver, de maintenir, et non pas de changer, de dénaturer, d'innover (l. c. 63), proto zásadně nemá jednatel nic zcizovati (č. 72), leč by šlo o zachování majetku (č. 73).

²⁹⁾ Pro římské právo L e i s t 48 řeší otázku tuto tím způsobem, že příznivý výsledek nemusí býti dán v době zahájení sporu ani v době rozsudku. Srov. D 5, 3, 38 (týká se však přímo jen *bonae fidei possessor*) D 13, 6, 18, 4 (*impense komodatářovi*) D 13, 7, 8 pr. (*impense zastavního věřitele*) D 25, 1, 4 (*impense manžela na věno*). U n. g. uvádí

Je-li jednatelství složité jednání, spočívající v řadě úkonů (na př. vedení závodu), musíme účelnost posuzovati podle celku a nikoliv podle jednotlivostí.^{29a)} Je-li tedy celkový zásah účelný, musíme jej rozšířiti i na jednotlivosti, které po př. samy o sobě nejevily by se účelnými. Podle našeho práva rozhoduje, zda jednatelství v celku má příznivý výsledek, pak jsou účelnými i jednotlivosti, pokud byly vhodné, nevhodná zařízení, která nejsou celkovým výsledkem zachycena, není možno považovati za účelné.

Podle toho, co jsme uvedli výše jako názor Zeillerův na jednatelství bez příkazu, je jasno, že nebude rozhodovati obecné zhodnocení majetku pána věci ve smyslu zvýšené výnosnosti, ani zhodnocení majetku ve smyslu estetickém. Rozhodnou je vůle pána věci. V tom směru máme v obč. zák. upraveny dva případy. Prvý týká se toho, že jednatel nesmí jednati proti jasné vůli »vlastníkově« (§ 1040), nesmí jednati proti této vůli, i kdyby opatření vlastníkovo jevilo se zcela nevhodným. Na př. vlastník sváděl by dešťovou vodu na svůj pozemek tak, že by se zbahňoval; soused nesmí vodu odváděti, i kdyby se tím pozemek značně zlepšil. Ve druhém případě je stanoven zákaz, že určení věci nesmí býti jednatelem změněno (§ 1038). Tento druhý případ souvisí s pojetím vlastnictví (§ 354) jako úplné volnosti nakládati s vlastní věcí podle své libosti.

Z toho je patrné, že »převážný prospěch« musíme posuzovati z individuálního a subjektivního stanoviska pána věci.³⁰⁾ Subjektivní hledisko pána věci musí však býti v pro-

Leist (135), že musí zde býti obohacení, jde-li o negotium utile, uvádí D 3, 5, 5, 5 ale místo týká se t. zv. nepravého jednatelství a vypadá tudíž ze systematiky Leistovy. Isay (Geschäftsführung 141) uvádí D 3, 5, 9, 1: Is autem qui negotiorum gestorum agit non solum si affectum habuit negotium, quod gessit, actione ista utetur, sed sufficit, si utiliter gessit, etsi effectum non habuit negotium, et ideo si insulam fulsit vel servum aegrum curavit, etiamsi insula exusta vel servus obiit, ager negotiorum gestorum: idque et Labeo probat. Isay vykládá místo toto způsobem v textu námi naznačeném, ač doslov tohoto místa svědčí jen o tom, že není výsledku třeba jen, když bylo negotium utiliter coeptum.

^{29a)} Isay, Geschäftsführung 140 srov. výše pozn. 30.

³⁰⁾ Krasnopolski OR 364 mluví ve shodě se starším pojmovým pojetím »maßgebend sind vielmehr die individuellen, aber objektiv erkennbaren Verhältnisse des Geschäftsherrn.« Objektivně poznatelné znamená tolik, že soudce při oceňování důkazů má postupovati podle zásad pořádného obchodu. — Lékař, jenž, nejso lékařem nemocenské pojišťovny, opatří v nutném případě jejího člena, nejedná v převážném zájmu pojišťovny (n. s. 22. II. 1898 judikát č. 137 Gl. Ung. 35). Srov. Gl. Ung. 10036 (viz níže pozn. 70). — Ehrenzweig (Schuldverh. str.

cesu objektivně prokazatelné a proto nemůžeme přihlížeti k pouhým tvrzením pána věci, že by v daném případě jednal jinak. Můžeme předpokládati, že jako rozumný člověk spravuje své jmění podle určitých zásad, aby mu jmění vyhovovalo jak s hlediska hospodářského, tak i s hlediska estetického. Tyto zásady můžeme stanoviti podle dosavadního způsobu správy jmění nebo toho objektu, o nějž jde, a podle toho usoudíme, zda zásah odpovídal těmto zásadám, či zda jim odporoval.³¹⁾ Jak viděti, je toto hledisko i s tímto omezením dosti vratké. Podle doslovu zákona stihá důkazní břemeno vždy jednatele, ať je žalobcem či žalovaným.

V německém právu nerozlišuje se, zda jde o jednatelství účelné či nutné a obsah této povinnosti je určen tak, že věc musí býti opatřena »wie es das Interesse des Geschäftsherrn mit Rücksicht auf dessen wirklichen oder mutmaßlichen Willen erfordert« (§ 677). Podle výkladů německé doktriny i praxe — převedeme-li to na naše názvosloví — jde v tomto případě o obecné hledisko (Interesse) a hledisko

651) praví, že musí býti brány v potaz subjektivní poměry pána věci. — S w o b o d a (Bereicherung str. 68) má za to, že ze slova »klar« je souditi na to, že v pochybnostech je rozhodnouti proti jednateři. I v římském právu (O g o n o w s k i 27) moment obecný (či objektivní?) arbitratu b. p. f. byl prostoupen momentem individuálním contemplatio domini. Srov. D 3, 5, 26 pr. — Otázka je, zda se může jednatel omluviti, že se mýlil. V našem právu není řešena. K o h l e r (Ihering Jhb. 1887 str. 64). Též podle francouzské doktriny i jurisprudence rozhoduje individuální hledisko pána věci, P l a n i o l Traité sv. 2, č. 2280.

³¹⁾ Nebyla uznána účelnost v tomto případě: Společnost A. prodala druhé společ. B. pozemek, prodatelka ujistila, že není naň nároku podle zákona ze dne 27. května 1919 č. 318 Sb., ale nicméně tento nárok vznesl pachtýř C. B. vyplatila bez svolení a zmocnění A C-ovi 11.000 Kč. za to, že se zřekl nároku na onen pozemek. N. s. (5. II. 1925 RvI 1958/24 Vážný 4645) žalobu tuto zamítl s tím odůvodněním, že v úvahu přichází jedině § 1037 a že tento nárok předpokládá, že nezmocněný jednatel vynaložil bezelstně něco, co by jinak musil vynaložiti ten, za něhož byl náklad učiněn. Odůvodnění není správné, nejde o splnění povinnosti pána věci, nýbrž o účelnost jednání. Podle všeho žádost (zde námitka kompenzace) byla špatně konstruována, šlož zde o správu a ne o jednatelství. — Základ hledati je v římském právu D 15, 3, 3, 4: nec debere ex eo onerari dominum, quod ipse facturum non esset. Velmi instruktivně podává správné hledisko S t u r m Das Grundprincip der neg. gest. 5. Srov. D 15, 3, 3, 3: ut se aleret et vestiret secundum consuetudinem domini, it est usque ad eum modum, quem dominus ei praestare consueverat.

Srov. O g o n o w s k i 55. Jinak podle pruského Landrechtu bylo zůstanoveno pánovi, zda chce jednání schváliti (I., 13 § 238), schválili-li (§ 239) nebo přivlastní-li si výhody z jednatelství mu zjednané, musí nahraditi výlohy, pokud jsou výhodou uhrazeny (§ 241). Zásada tato byla zmírněna jen v § 243, že pán věci musí uznati jednatelství jen tehdy, není-li možno věc navrátiti v předešlý stav a je-li toto převážné výhodné pro něho.

individuální (Wille),³²⁾ které ovšem se zase vykládá podle hlediska pořádného obchodu (mutmaßlicher Wille).³³⁾

Rozdíl mezi jednatelstvím nutným a účelným je v německém právu jen ten, že jednatel nutný ručí jen za zlý úmysl a hrubou nedbalost (§ 680 podle D 3, 5, 3, 9). Podle našeho práva ručí zásadně za každou vinu, ovšem předmět povinnosti je u jednatelství nutného jinak upraven než u jednatelství účelného.

Velmi pružně ustanoven je tento rozdíl ve francouzském právu, toto, jak známo, nečiní také rozdíl mezi jednatelstvím nutným a účelným, ale přece jeví se zákonodárci účelným k tomuto rozdílu vzítí zřetel.³⁴⁾ Jednatel má jednati jako dobrý otec rodiny (čl. 1374 I.). »Néanmoins les circonstances qui l'on conduit à se charger de l'affaire, peuvent autoriser le juge à modérer les dommages et intérêts qui résulteraient des fautes ou de la négligence du gérant« (čl. 1374 II.).

V § 1037 stojí dále, že jednatel si má opatřiti svolení pánovo. Ustanovení toto není jasné. S w o b o d a (Berreichung 60) míní, že jednatel je povinen tak učiniti. O povin-

³²⁾ K tomu viz O e r t m a n n kom. str. 814, 822, z přehledu literatury je patrné, že výraz něm. obč. zák. není vhodně volen, není totiž dosti přesný a jednoznačný. Již v obecném právu byla kontroverze, jak pojímati účelnost, jeden směr opíral se o t. zv. zájmovou teorii (Interessentheorie), druhý o t. zv. volní teorii (Willenstheorie), teorie tyto jsou známy ze sporů o subjekt. právo. Přehled spisovatelů podává B r ü c k m a n n l. c. str. 114 násl. Nepřihlížíme-li k nepřipustnému směšování hledisk normativních s metanormativními, jde v jádře o spor, zda má rozhodovati obecné či individuální subjektivní hledisko teleologické při určování účelnosti jednání. Když zákon obě hlediska spojil, musíme se spokojiti jen s konstatováním tohoto.

³³⁾ B r ü c k m a n n l. c. 134 podává opačný výklad, ale v dalším se od toho zase odchyluje. Nejistota jeho je dána neujasněným noetickým hlediskem, které mu nedovoluje rozeznati výraz »mutmaßlicher Wille« jako výraz pro hledisko pořádného obchodu od psychologického a metafysického pojetí vůle. Legislativně-politicky však problém správně zachycuje: »Das Kriterium des mutmaßlichen Willens, das, alternativ dem objektiven Interesse komuliert, in der Weise die Gültigkeit der Übernahme herbeiführen kann, daß selbst beim Vorhandensein eines wirklichen Willens dieser nicht hemmend wirkt, wenn nur so wie er gemutmaßt werden durfte befriedigt wurde, bedeutet eine ganz einschneidende Abwandlung der Erfordernisse zu Gunsten des Gestors.« (141)

³⁴⁾ Účelnost jednatelství plasticky naznačuje D e m o g u e Obligations III. č. 9: Nous résumerons la jurisprudence en disant: il peut y avoir gestion, même hors des actes d'administration, si on agit dans le sens de l'activité normale du géré on même dans d'autres cas lorsqu'il y a des circonstances spéciales. Des éléments objectifs ou des éléments subjectifs peuvent donc servir de base à la gestion.«

nost nejde, pojmáme-li povinnost ve smyslu žalovatelnosti. Mohli bychom usuzovati, že jednatelství je jen přípustno, když jednatel nemohl si opatřiti svolení pána věci (1037); z toho by plynulo, že opatření cizí věci musí býti naléhavým, když by se totiž čas propásl, nemohlo by se již státi účelně vzhledem ke jmění pána věci. Ale druhá věta praví tomu jinak, že jednatelství je dovolené, i když jednatel si nevyžádal svolení pána věci, jen když je účelné. Prvá věta míří na jednatelství jako na opatření cizí věci ve smyslu určité skutečnosti, kdežto ve druhé větě se normuje dovolené nezmocněné jednatelství. Obě věty dohromady pak znamenají, že jednatelství bez příkazu jen výjimečně je dovoleno.

V něm. obč. zák. vzhledem na základní rozdílný postoj je toto normováno také odchylně. Jednatel má podle § 681:

- a) pánovi jednání své oznámiti,
- b) není-li nebezpečí v prodlení, vyčkati rozhodnutí pánova.

I v německém právu zůstáváme na pochybách, jak máme usuzovati, když jednatel tuto opatrnost pomine nebo když pán věci k oznámení jednatelovu mlčí.

Toto hledisko je i legislativně politicky velmi zajímavé. Jde zde o strohou obranu individuality proti druhému. Ustanovení o jednatelství účelném je tak úzce pojato, že jednatel nikdy nemůže si býti jist, zda jedná dovoleně či nedovoleně. Zdá se, že jde o něco velmi vhodného, co by odpovídalo našim postulátům na společnost. To je klam. Ve skutečnosti je ustanovení o účelném jednatelství bez příkazu výrazem policejního státu absolutistického, jak se utvářel za doby Františka I. Poddaní si navzájem neměli pomáhati, k tomu zde byl panovník se štábem svého úřednictva, které mělo pečovati o blaho poddaných. Přísný zákaz jednatelství bez příkazu je jen rubem této organisace. Když na to pohlížíme takto, ochabne značně nadšení pro toto ustanovení obč. zákoníka a také pochvalné vývody E. S w o b o d y budeme bráti mnohem kritičtěji.

Tak jako v Rakousku tento policejní stát byl nejdokonalěji propracován, tak i v tomto směru reprezentuje obč. zák. nejradikálnější hledisko proti jednatelství bez příkazu. V Code civil máme jen zcela pružné ustanovení, že jednatel

»est tenu d'apporter à la gestion d'affaire tous les soins d'un bon père de famille« (čl. 1374). Tato péče řádného otce vztahuje se i na přípustnost jednání.³⁵⁾ I v německém obč. zák. máme hledisko sice úže vymezené než v C. c., ale přece širší než v rakouském obč. zák. Ustanovuje se totiž: »Wer ein Geschäft für einen Anderen besorgt, ohne von ihm beauftragt oder ihm gegenüber sonst dazu berechtigt zu sein, hat das Geschäft so zu führen, wie das Interesse des Geschäftsführers mit Rücksicht auf dessen wirklichen oder mutmaßlichen Willen es erfordert (§ 677).« Podobně ustanovuje švýcarské obligační právo: »Wer für einen Anderen ein Geschäft besorgt, ohne von ihm beauftragt zu sein, ist verpflichtet, das unternommene Geschäft so zu führen, wie es dem Vorteile und der mutmaßlichen Absicht des Anderen entspricht (čl. 419).« Všechna tato tři zákonná ustanovení podobají se v tom, že jednání nesmí býti vedeno proti intencím pána věci, v tom směru souhlasí i s rakouským obč. zák., ale obč. zák. jde potud dále, že se snaží tuto sféru velmi úzce vymeziti, a dále, že ji prohlašuje za zcela zvláštní výjimku ze zásady, že jednání bez příkazu je obecně zakázáno. Následkem toho jsme nuceni v daném případě kloubiti se v pochybnostech k tomu, že jednání nebylo dovoleno. Toho omezení není podle citovaných cizích práv, následkem toho odpadá také rozlišení jednání nutného a jednání užitečného. Rozlišení toto nemá skutečně valného smyslu, neboť, jak jsme ukázali, je i jednání nutné jednáním účelným.³⁶⁾ Když pak přijmeme hledisko subjektivní bedlivosti i pro účelné jednání, mizí poslední důvod rozlišení obou těchto případů.

³⁵⁾ Demogue Obligations č. 4: »Ici, l'immixtion est une simple faculté, mais lorsqu'on utilise celle-ci, on se crée des droits et on assume des obligations. Cette activité pour autrui et dans le domaine d'autrui est recommandée par l'utilité sociale. Il faut que chacun à l'occasion soit incité à s'occuper non pas seulement de ses intérêts, mais encore de ceux l'autrui. C'est un encouragement à l'altruisme qui, moralement, peut correspondre à un devoir.«

³⁶⁾ V praxi vede často ke zbytečným komplikacím (srov. n. s. 8. I. 1924 R II 494/23 Vážný 3375), neboť účelnost nutno posuzovati podle daného případu. — Ehrenzweig (Schuldverhältnisse str. 649) navrhuje, aby rozlišována byla »dringende« a »nichtdringende« Geschäftsführung, ale domnívám se, že bychom takovým rozdělením de lege lata nic nedostali, něco jiného je, jde-li jen o pojem systematický. — Rozlišení jednání na účelné a nutné káral již Ogonowski 56—60.

VI.

Tyto dva případy tvoří výjimku z obecného pravidla, že jednatelství bez příkazu je nedovoleným zásahem do cizího jmění. Jednatelství je dovolené, je-li jak objektivně, tak i subjektivně účelné, nedostatek účelnosti v jednom nebo druhém směru má za následek, že jednatelství takové je deliktem. I u nutného jednatelství je třeba účelnosti, t. j. jednání jednatelevo musí směřovati k odvrácení škody, i když není zapotřebí účelnosti vzhledem na výsledek (§ 1312). Dosavadní určení věci je dáno jejím majitelem, tedy s hlediska subjektivního, odvrácení škody je pak účelem s hlediska objektivního. U jednatelství účelného je účelnost jednání dána výsledkem, t. j. jmění pána věci musí býti s hlediska pánova účelněji uspořádáno než bylo dříve.

Z tohoto pravidla máme zase výjimku stanovenou v § 1040: jednatelství je zakázané, směřuje-li proti platně projevené vůli vlastníkově.³⁷⁾ Nelze činiti v tomto případě rozdíl mezi jednatelstvím nutným a jednatelstvím užitečným, vůle subjektu jmění se respektuje bezpodmínečně.³⁸⁾

Vůle musí býti projevena, a to platně (*gültig erklärter Wille*). Jak tomu rozuměti? Jisto je, že zde nejde o projev smluvní vůle, tedy o smlouvu mezi pánem věci a jednatelem

³⁷⁾ Základ toho už je v římském právu: *Si pro te presente et vetante fideiusserim, nec mandati actio, nec negotiorum gestorum est, sed quidam utilem putant dari oportere, quibus non consentio, secundum quod et Pomponio videtur* (D 17, 1, 40). Mimo to je konstituce: *Si qui nolente et specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscuit, apud magnos auctores dubitabatur, si pro expensis, quae circa res factae sunt, talis neg. gest. habeat aliquam adversus dominum actionem. (1) Quam quibusdam pollicentibus directam vel utilem, aliis negantibus in quibus et Salvius Iulianus fuit, haec decidentes sancimus, si contradixerit dominus et eum res suas administrare prohibuerit, secundum Iuliani sententiam nullam esse adversus eum contrariam actionem, sc. p o s t d e n u n t i a t i o n e m, quam ei dominus transmiserit, non concedens ei res eius attingere, licet res bene ab eo gestae sint»* (CII, 18, 24.) Srov. dále D 3, 5, 130, § 4, 138, 1484. — Ve francouzském právu podle jednoho mínění nemá jednatel v takovém případě vůbec nároku na náhradu nákladu, podle druhého jde o *versio in rem*, Dalloz 1375 č. 73—81. Projev vůle musí býti právně relevantní, nesmí odporovati právním předpisům, *D e m o g u e* III. č. 23.

³⁸⁾ Srov. C 2, 18, (19), c 24 D 17, 1, 40. Obč. zák. sledoval úplně Iustinianovo rozhodnutí dlouhého sporu mezi římskými právníky. Něm. obč. zák. v § 679 vyjadřuje se jen negativně, že v určitých případech vůle pána věci je irelevantní, z čehož soudí *B r ü c k m a n n* l. c. 144, že v německém právu hledisko římského práva zachováno není a že je možno provésti platně opatření i proti projevené vůli, když to odpovídá pravděpodobné vůli pánově. — Srov. pro obor francouzského práva stejné mínění *D a l l o z* C. c. 1372 č. 62.

bez příkazu v ten rozum, že jednatel by se zavazoval určitým způsobem nejednati. Jde zde o jednostranný projev vůle, ale tak pronešený, že jednateli byl znám. Nemusí se tak státi »výslovně«, t. j. slovy, dostačí i konkludentní jednání. Jednání proti takovému známému zákazu můžeme srovnávati s jednáním obmyslným (dolo malo). Jak je naložiti se zaviněnou nevědomostí, t. j. jednatel subjektivně jednal bona fide, ale nedával takový pozor, jaký se vyžaduje od řádného člověka, takže mu unikl projevený zákaz pána věci? Zákon se o tom zřejmě nevyjadřuje. Ani na tomto, ani na jiném místě neklade vědomost na roveň zaviněné nevědomosti, jako to činí něm. obč. zák. ve svém úsloví často opakovaném: »wissen oder wissen mußte«. Občanský zákoník stojí na stanovisku zásadního zákazu jednatelství bez příkazu a proto musíme trvati na tom, že ten, kdo se pouští do jednatelství, musí pečlivě dbáti toho, aby zachoval účelnost podle hlediska obecného; v důsledku toho zásadního zákazu nemáme příčiny, abychom tuto pečlivost nepřijali též pro hledisko individuální, obzvláště když sankce měla býti zvláště přísná a zákaz velmi důrazný. Rozhoduje tedy jen projevená vůle pánova bez ohledu na to, zda byla jednateli známa či nic. Naproti tomu můžeme uvést ustanovení o účincích zakázaného jednatelství, z nichž — jak níže dovodíme — plyne zase, že opomenutí nedostačí, že je zapotřebí hrubé nedbanlivosti. Z toho plyne, že je možný dvojí výklad.

Dále mají slova »platně projevená vůle« ten smysl, že jde zde o dovolené jednání pána věci. Když by jednání pána věci bylo protiprávným, tedy není platným, neboť aprobováno je jen jednání, pohybující se v mezích práva. Z obecného výrazu nutno také usuzovati na to, že jen aprobované jednání je platnou vůlí.^{38a)} Musíme totiž tento obrat »platný projev vůle« úžeji vykládati než »smlouva proti zákonnému zákazu« v § 879.³⁹⁾ Ne každá trestním právem reprobovaná

^{38a)} Srov. E h r e n z w e i g (Schuldverh. str. 653): »Ungültig ist das Geschäftsführungsverbot insbesondere dann, wenn es offenbar gegen die Sicherheit, die öffentliche Ordnung oder die guten Sitten verstößt, so z. B. das Verbot, das Feuer zu löschen, den Toten zu beerdigen, den Kindern Unterhalt zu reichen u. dgl.«

³⁹⁾ Stejně O g o n o w s k i 14a správně podotýká, že ustanovení zmocněnce je takovým tichým zákazem jednatelství. Leč myslím, že věc není tak jednoduchá, když vezmeme v potaz ten případ, že zmoc-

smlouva je zároveň neplatná podle § 879, naproti tomu každý projev vůle, který je trestný, je neplatný i vzhledem na § 1040 obč. zák. Projev vůle je však platný, i kdyby byl zřejmě neúčelný, nebo i snad s hlediska řádného hospodáře byl protismyslný, neboť nikdo nemá legitimace zachraňovati něčí majetek proti jeho vůli. Zde upozorniti jest však na tu okolnost, že mrhání majetku může býti neplatným projevem vůle, když jsou tím ohrožovány jiné osoby, buď že jejich alimentární nárok je zkracován anebo osoba taková vydává se v nebezpečí bídy, čímž je ohrožován veřejný svazek, že bude musiti osobu takovou živiti jako chudého.

V německém právu máme uveden případ vůle právně irrelevantní »wenn ohne die Geschäftsführung eine Pflicht des Geschäftsherrn, deren Erfüllung im öffentlichen Interesse liegt, oder eine gesetzliche Unterhaltungspflicht des Geschäftsherrn nicht rechtzeitig erfüllt werden würde (§ 679).⁴⁰⁾ Podle našeho práva jde o případy spadající více méně pod § 1042. Je nutno připomenouti, že platně projevená vůle musí vycházeti od osoby způsobilé k právním činům.⁴¹⁾ Osoby, které nejsou způsobilé k právním činům, tedy děti do sedmi let, osoby šílené a blbé ipso facto, osoby úplně zbavené svéprávnosti podle výroku soudního. Osoby částečně zbavené svéprávnosti mohou učiniti platný projev vůle, pokud jim přísluší volná správa jmění. Podobně je tomu též při jiném omezení správy jmění, jako je tomu u konkur-santa a t. p.

Konečně nesmíme zapomínati, že § 1040 mluví o vlastníku, ale pán věci (Geschäftsherr) nemusí býti vlastníkem věci, na př. depositář není vlastníkem věci a přece ten, kdo zachraňuje věc do uschování danou, neopatřuje věc jen vlastníkovu, nýbrž i depositářovu, pokud se to týká povinnosti

němec zanedbává svých povinností. Proto se domnívám, že jde v § 1040 o dva případy nedovoleného jednání. — Srov. K r a s n o p o l s k i O. R. str. 362.

⁴⁰⁾ O e r t m a n n kom. str. 818 uvádí zajímavé příklady: placení daní za druhého, udržování budov a cest, okolkování smluv, vojenské ubytování, umístění nakažlivě nemocného v nemocnici na vrub nemocenské pokladny, podporování chudých na vrub domovské obce. Srov. v římském právu actio funeraria D 11, 7, 12, 2, dále ustanovení D 43, 10, 1 un. § 3, obě jednají o tom, že policejními předpisy stanovená povinnost splněna byla jiným. Tyto typické případy jsou v našem právu zahrnuty v § 1042.

⁴¹⁾ K r a s n o p o l s k i OR 362.

depositářovy. Z toho vidíme, že může býti více pánů věci; při projevech vůle budeme se musiti držeti však toho, v jehož jmění věc patří definitivně. Na to míří slovo vlastník, ať již jde o vlastníka *stricto sensu* anebo o vlastníka ve smyslu subjektu jmění vůbec.

K tomuto případu individuálně nedovoleného jednání připojuje obč. zák. případ druhý, který je mu na roveň postaven, totiž, kdo jednáním svým zamezil řádně zmocněnému obstarávání věci pánovy (§ 1040).⁴²⁾ Nejde zde o zmocnění ve smyslu mandátu, výraz tento má smysl bezbarvější, a zmocněnec znamená osobu, která má obstarávati věci pánovy vůbec. V jistém smyslu je mezi těmito oběma případy uvedenými v § 1040 podoba potud, že v obou případech jednání směřuje proti platně projevené vůli, že totiž pán věci určil pomocníka, aby o jeho věc dbal. Kdyby tento pomocník zanedbal své povinnosti a na jeho místo zaskočil jednatel, pak by šlo o jednání buď nutné nebo účelné, ale když jednatel svým jednáním zamezil pomocníku konání jeho povinností, jednal proti platně projevené vůli pána věci. Pokud jde o vědomost nebo zaviněnou nevědomost jednatele, platí totéž, co jsme uvedli o případě prvním.

* * *

Shrneme-li řečené, přicházíme k tomu závěru: Jednání bez příkazu je podle našeho práva svémocným zásahem do cizího jmění, tedy obecně vzato deliktem, dovoleným jednáním stává se jen tehdy, když je

a) nutným (§ 1036) nebo

b) účelným (§ 1037), t. j. je-li jednání objektivně i subjektivně účelným, rozhoduje zpravidla hledisko obecné (§ 1038), výjimečně také hledisko individuální (§ 1040).

⁴²⁾ Srov. poněkud příbuzný případ D 3, 5, 18, 4.

(Pokračování.)